

Bolagsordningen och avtalet

En studie av bolagsordningen och aktieägaravtalet, med fokus på deras rättsverkningar och inbördes förhållande

My Huttunen

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH12

VT 2015

Handledare

Niklas Arvidsson

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Innehåll

Förkortningar.....	3
Sammanfattning	4
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund och ämne.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och material.....	7
1.4.1 Allmänt.....	7
1.4.2 Rättsdogmatisk metod	8
1.4.3 Material	9
1.5 Forskningsläget	10
1.6 Disposition	10
2 Bolagsordning	11
2.1 Allmänt.....	11
2.1.1 Upprättande och innehåll.....	11
2.1.2 Överlåtelsebegränsningar genom förbehåll.....	12
2.1.3 Ändring av bolagsordning	13
2.1.4 Bolagsordningens upphörande	14
2.1.5 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen	14
2.1.6 Bolagsordningsfrihet och avtalsfrihet	14
2.2 Bolagsordningens rättsverkan	15
2.2.1 Bolaget	15
2.2.2 Bolagsordningen som ett avtal?	17
2.2.3 Tredje part	18
2.2.4 Skydd för svagare part.....	19
2.3 Bolagsordningens rättsföljder	22
3 Aktieägaravtal	24
3.1 Allmänt.....	24
3.2 Den avtalsrättsliga separationsprincipen	26
3.3 Aktieägaravtalets rättsverkningar.....	26
3.3.1 Avtalsparterna	26
3.3.2 Rättsverkningar för annan än avtalspart.....	28
3.3.3 36 § skydd för svagare part	29
3.4 Avtalsbrott.....	30

4 Jämförelse.....	31
4.1 Allmänt om rättshandlingarna.....	31
4.2 Rättsverkningar	33
4.3 Minoritetsskydd och 36 § avtalslagen	34
5 Analys.....	36
5.1 Rättsområdena och rättshandlingarna	36
5.2 Bolagsordningens och aktieägaravtalets påverkan på varandra.....	38
5.3 Skyddsregler.....	39
5.4 Lagstiftning – finns det en lucka i lagen?	40
6 Sammanfattning och slutsatser.....	41
Abstract	43
Källförteckning.....	44
Offentligt tryck.....	44
Rättsfall	44
Litteratur.....	44
Internetkällor	46

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (1915:218)
HD	Högsta Domstolen
HR	Häradsrätten (dagens tingsrätt)
KM	Kunglig Majestät (dagens HD)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv (avd. 1)
Prop.	Proposition
SOU	Statens Offentliga Utredningar
VD	Verkställande direktör

Sammanfattning

Bolagsordningar och aktieägaravtal skapar en hel del rättsfrågor, både individuellt och ihop. Många problem rör rättshandlingarnas rättsverkningar och vad verkningarna innebär för aktieägarna, bolaget och övriga avtalsparter. Dessa rättsfrågor har utretts i denna text och särskild hänsyn tagits till hur skydd för svagare part formar och påverkar rättsverkningarna för bolagsordningen och aktieägaravtalet.

Stora delar av utredningen återkopplar till den aktiebolagsrättsliga och den avtalsrättsliga separationsprincipen. Separationsprinciperna är utgångspunkterna i att förstå rättshandlingarnas rättsverkningar genom att de ger uttryck för rättsområdenas gränser. Bolagsordningen är genom den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen utom all påverkan från eventuella avtal, medan aktieägaravtalen inte påverkas av aktiebolagsrättsliga grunder enligt den avtalsrättsliga separationsprincipen. Förutom en jämförelse av aktiebolagsrätten och avtalsrätten, skiljer texten därför rättsområdena åt. Jämförelsen syftar till att aktualisera de problem som kan uppkomma vid val av rättshandling och i samband med att rättshandlingens giltighet gentemot aktiebolaget ifrågasätts. Minoritetsskyddsreglerna och 36 § avtalslagens tillämpning på bolagsordningar och 36 § tillämpning på aktieägaravtal är likaså områden som drar fördel av en jämförelse för att föra fram eventuella fördelar och nackdelar med rättshandlingarna.

1 Inledning

1.1 Bakgrund och ämne

Bolagsordningen är den grundläggande rättshandlingen för reglering av aktiebolagsrättsliga förhållanden. Sådana rättsförhållanden kan också regleras i aktieägaravtal. Genom sin avtalsrättsliga karaktär utgör aktieägaravtalen ofta ett komplement till bolagsordningen. Aktieägaravtalets rättsliga ställning problematiserar därigenom de självständiga rättsområdenas påverkan på varandra. Avtalen kolliderar nämligen inte bara med bolagsordningens bestämmelser, utan med aktiebolagsrättsliga normer i allmänhet. Vid studier av bolagsordningen och aktieägaravtalet är det därför ytterst viktigt att undersöka rättshandlingarna både individuellt och i förhållande till varandra, för att få en så verklig bild som möjligt av hur rättsområdena och rättshandlingarna påverkar varandra. Det är denna problematik, kring rättsområdenas inbördes förhållanden, som ligger till grund för denna undersökning. Problemet återfinns främst i avsaknad av beskrivningar av rättshandlingarnas rättsverkningar, verkningar som i stor utsträckning påverkar och avgränsar rättsområdena enskilt och i förhållande till varandra.

Aktiva i bolaget och andra som kommer i kontakt med ett aktiebolag, kan dra stor nytta av en bättre kännedom kring bolagsordningens och aktieägaravtalens rättsverkningar och regleringar. Aktietecknaren, aktieägaren och övriga parter i eller utanför aktiebolaget blir på det sättet medvetna om de rättigheter som tillkommer dem som ägare, aktiva eller intressenter. Parterna blir också medvetna om andra parter, som också är bundna av rättshandlingen och som därmed direkt eller indirekt utgör motparter.

Eftersom studien av rättshandlingarnas rättsverkningar berör alla parter med anknytning till bolaget; aktieägare, ledning, anställda och utomstående som har intresse i bolaget (oavsett om de utgör stora, små, starka eller svaga parter), kommer aktiebolagslagens minoritetsskydd och avtalslagens generalklausul att beröras. Reglerna utgör skydd för svagare part och återkopplar till det viktiga i att alla aktieägare och övriga vet sina rättigheter. Skydden begränsar också bolagsordningens och aktieägaravtalets rättsverkningar och är därmed intressanta ur flera aspekter.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att klargöra rättsläget kring bolagsordningens och aktieägaravtalets rättsverkningar. Studien syftar också till undersöka hur dessa rättshandlingar förhåller sig till och påverkar varandra och att jämföra vilka likheter och olikheter som finns dem emellan. Bakgrunden till syftet är problematiken kring rättshandlingarnas förhållande till varandra, hur de förhåller sig till varandra ur en rättsverkanssyn. En sådan utredning saknas i rättskällorna och behöver lyftas fram. Problemet ligger alltså främst i att området är outrett. En utredning behövs därför eftersom bolagsordningen och aktieägaravtalet är två vanligt förekommande rättshandlingar i aktiebolagsrättsliga sammanhang.

Den huvudsakliga frågeställningen har varit vad bolagsordningen och aktieägaravtalet har för rättsverkningar. Den frågan aktualiserar ett antal andra frågeställningar som behöver besvaras för att huvudfrågan ska kunna få ett rättvisande och välgrundat svar; vilka rättsverkningar har bolagsordningen och aktieägaravtalet för bolaget; bolagsledningen och aktieägarna, avtalsparterna och tredje part? Vad innebär rättsverkningarna? Vad händer om part inte följer de regler som finns uppsatta i rättshandlingarna, vilka rättsföljder får en sådan försummelse från en av rättshandlingen bunden part? För att kunna jämföra rättshandlingarna krävs det också att frågor angående rättshandlingarnas likheter och olikheter reds ut. Det handlar både om allmänna likheter dem emellan men även specifikt kring hur deras rättsverkningar är lika och/eller olika. Jämförelsen bör också analysera hur rättshandlingarna i största allmänhet förhåller sig till och påverkar varandra.

1.3 Avgränsningar

Avgränsningar har skett eftersom det inte har funnits utrymme att ta hänsyn till samtliga relevanta aspekter och synsätt med anknytning till bolagsordningar och aktieägaravtal. De huvudsakliga avgränsningarna som har skett lyfts fram i det följande.

I studien har i princip endast svenskt material beaktats. Till stora delar beror det på att internationellt material inte är relevant för denna studie. Utgångspunkt tas i svensk aktiebolagsrätt vad gäller beskrivningen av en bolagsordning. Aktieägaravtalen tar likaså sin utgångspunkt i användningen av begreppet ”aktieägaravtal” i svensk doktrin och aktieägaravtalen såsom avtalsform i svenska aktiebolag. Avgränsningen bottnar också i att det vid en jämförelse är viktigt att utgångspunkt tas i liknande förhållanden och avsaknad av

internationell lagstiftning vad gäller avtalsrätten har därför bidragit till att ingen hänsyn tagits till internationella bestämmelser vad gäller aktiebolagsrätten heller. Den EU-rätt som har beaktats vad gäller aktiebolag är därför endast den som blivit implementerad i svensk rätt. Något förtydligande om att bestämmelser kommer från EU-direktiv, EU-förordningar eller liknande har inte skett.

Studien omfattar privata aktiebolag och ingen hänsyn tagits till publika aktiebolags särskilda bestämmelser i aktiebolagslagen. Notera dock att det med all sannolikhet är liten, om ens någon, skillnad i en liknande diskussion som rör publika aktiebolag, vilket gör att nedan framställning alltså är relevant.

Inte heller enkla bolag omfattas, mer än i det avseendet att dess anknytning till aktieägaravtalen beskrivs översiktligt. Eftersom aktieägaravtalen ibland anses utgöra enkla bolag är en sådan kort, allmän framställning nödvändig. Hänsyn tas alltså inte till lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag i framställningen av aktieägaravtalens rättsverkan, rättsföljder och liknande.

1.4 Metod och material

1.4.1 Allmänt

Metoden ger uttryck för vilket arbetssätt och material som har använts för att kunna diskutera och svara på frågeställningen i ett rättsvetenskapligt arbete. En redogörelse av vilken metod som har använts är därför en högst relevant och viktig del av en studie. En sådan beskrivning är dock inte helt oproblematiserad. De juridiska metoderna saknar nämligen entydiga beskrivningar i doktrinen; metoderna ges olika innebörd av olika författare och det leder till att metodernas tillämpningsområde och omfattning är varierande och i viss mån oklara. Uppfattningarna om vad ett rättsvetenskapligt arbete ska innehålla går isär och sådana oklarheter för fram det viktiga i att metoden inte endast definieras till sitt namn i en rättsvetenskaplig studie. Metodens innebörd måste också beskrivas för att läsaren ska veta hur författaren har gått tillväga vid genomförandet av studien.

Mot bakgrund av metodens och materialets relevans kommer dessa två områden att behandlas i de kommande avsnitten. Den rättsdogmatiska metoden är först ut och beskrivs i närmast

följande avsnitt, som har till syfte att klarlägga metodens innebörd och relevans. Det stod nämligen klart att den rättsdogmatiska metoden lämpade sig bäst för denna sortens studie av gällande rätt, efter att ha beaktat doktrin,¹ tagit hänsyn till studiens karaktär och vilken metod som generellt används vid liknande forskning.

1.4.2 Rättsdogmatisk metod

Redan terminologin är föremål för oenigheter i doktrin. Främst ligger oenigheten i huruvida termen *dogmatisk* bör användas. Uttrycket förekommer ofta i doktrin men Sandgren anser att det är mer eller mindre synonymt med ”fördomsfull” och ”ovetenskaplig” och därför inte bör användas.² Det är dock svårt att stå bakom denna begreppsbildning när någon egentlig grund i uttalandet saknas. Mot bakgrund av att andra synonymer som kan föras fram är att *dogmatisk* innebär att vara bunden av dogmer, som är en lära, lärosats eller exempelvis en norm, blir det än svårare att stödja Sandgrens liknelse. I det vidare kommer jag därför att fortsätta att använda uttrycket dogmatisk och inte gå över till någon mer generell benämning såsom (traditionell) rättsvetenskaplig metod, som ofta ges samma innebörd som den rättsdogmatiska metoden.³

Den rättsdogmatiska metoden syftar till att hitta lösningen på ett rättsligt problem genom att rekonstruera ett rättssystem.⁴ I denna studie yttrar det sig genom en analys av bolagsordningens och aktieägaravtalets rättsverkningar, för att kunna jämföra dem inbördes. För att göra en sådan analys använder sig metoden av vedertagna rättskällor: lag, lagförarbeten, praxis och doktrin.⁵ De rättskällorna har också legat till grund för denna undersökning. Mer kring vilket material jag använt samt hur urval skett återfinns i 1.4.3; ett eget avsnitt avsätts för området eftersom urvalet av material är en essentiell del av den rättsdogmatiska metoden. I urvalsprocessen har det också ingått att värdera rättskällornas tyngd och relevans vid tillämpning.⁶

Den rättsdogmatiska metoden använder antingen argumentation de lege lata (hur lagen/rätten är) eller de lege ferenda (hur lagen/rätten borde vara). Att framföra vilken argumentation som används är ett sätt att förtydliga både för läsaren och sig själv vilken vikt som kan läggas vid

¹ Se mer om olika (och ”lika”) metoder i Korling/Zamboni (2013), Kulin-Olsson (2011) samt Sandgren (2007).

² Sandgren (2007), s. 53.

³ A.a., s. 39.

⁴ Jareborg (2004), s. 4.

⁵ Kleineman (2013), s. 21 samt 26.

⁶ A.a., s. 28.

det sagda.⁷ Därför är det av värde att föra fram att argumentationen i denna text främst kommer att ske de lege lata. De lege ferenda argumentation förekommer dock, främst i analysen i kapitel 5.

I ovan framställning framgår det inte huruvida den rättsdogmatiska metoden är vetenskaplig eller inte. Detta är ett medvetet val eftersom det inte finns utrymme för den diskussion som Jareborg för, nämligen huruvida rättsdogmatisk forskning inte använder sig av en vetenskaplig metod, men att den bedriver forskning i vetenskapligt syfte. Som grund för sitt uttalande menar Jareborg att bara för att rättsdogmatiken har ett syfte som innebär att rekonstruera en del av ett rättssystem, blir det inte automatiskt vetenskapligt bara för att en viss (t.ex. rättsdogmatisk) metod används.⁸

1.4.3 Material

Precis som den rättsdogmatiska metoden ger uttryck för är rättskällorna det material som utgör grunden för en rättsvetenskaplig studie. Alla ovan nämnda rättskällor har, i olika utsträckning, beaktats i denna studie. Lagstiftning har haft en central roll i beskrivningen av bolagsordningen. Doktrin har fått en motsvarande roll för att beskriva aktieägaravtalen, mycket på grund att det utöver avtalslagen saknas lagstiftning på området. Det är också så det sett ut i framställningen som helhet, lag och doktrin har varit de rättskällor som har använts mest. Framställningen av rättshandlingarnas rättsverkan är knapphändig i förarbeten. Propositionen till den nya aktiebolagslagen (2005:551) diskuterar inte bolagsordningens rättsverkan och aktieägaravtalet som specifik avtalsform regleras inte av *lex specialis*, vilket leder till att samma brist finns på det området också. Avsaknaden av lagstiftning kan ha bidragit till en viss brist på praxis vad gäller aktieägaravtalen, men två mycket intressanta rättsfall har beaktats. En än större avsaknad på praxis finns för bolagsordningen, trots eller kanske på grund av, utförlig reglering i lag. Avsaknaden av praxis är det främsta problemet jag stött på i min metod eftersom det leder till att rättskällorna inte kan beaktas i samma utsträckning. Bristen har också tagit bort stora delar av urvalsprocessen kring vilken praxis som används, eftersom de få rättsfall som finns ”måste” beaktas. I min mening påverkar detta inte resultatets tillförlitlighet eftersom den praxis som finns bidragit till att förklara och fastställa vilken rättsverkan ett aktieägaravtal har och varför.

⁷ A.a., s. 36.

⁸ Jareborg (2004), s. 8.

1.5 Forskningsläget

Det finns mycket och omfattande rättsvetenskaplig litteratur som behandlar bolagsordningen vad gäller dess upprättande, innehåll och ändring. Bolagsordningens rättsverkningar behandlas dock ytterst lite, vilket, som redan nämnts, är bakgrunden till denna studie. Aktieägaravtalen är mindre omtalade än bolagsordningen. Främst är det avtalens innehåll, innebörd och förhållande till aktiebolagsrätten och bolagsordningen som är föremål för diskussion i den rättsvetenskapliga litteraturen. Många gånger sammanblandas aktieägaravtalen med bolagsordningen och deras förhållande och ställning diskuteras i förhållande till varandra, snarare än var rättshandling för sig. Trots att aktieägaravtalsrättsliga diskussioner återfinns i doktrin lämnar avsaknaden av lagstiftning en del frågor öppna. Bland annat finns en del oklarheter kring vilka som kan utgöra parter i ett aktieägaravtal och vilka rättsverkningar ett aktieägaravtal har gentemot aktiebolaget, som på ett eller annat sätt är grunden till att avtalet har upprättats.

1.6 Disposition

Inledningskapitlet har syftat till att introducera läsaren till det område som ska behandlas i de kommande kapitlen och ge en bakgrund till varför och hur studien har genomförts. Beskrivningarna av rättsområdena och rättshandlingarna börjar i kapitel 2. Kapitlet behandlar bolagsordningen, dess innehåll och ändring men framförallt bolagsordningens rättsverkningar. Kapitel 3 är indelat på liknande sätt men behandlar aktieägaravtal istället för bolagsordning. Därefter följer en jämförelse av rättshandlingarna i kapitel 4. Kapitlet syftar till att lyfta fram det utmärkande för respektive rättshandling och vilka likheter och olikheter som finns dem emellan. Bakgrunden till denna indelning är att bolagsordningen och aktieägaravtalet tillhör olika rättsområden. Således är en separat framställning av bolagsordningen och aktieägaravtalet nödvändig innan de kan beröras och diskuteras gemensamt. Efter jämförelsen finns en analys som noggrant undersöker och reder ut de oklarheter som finns. I analysen använder jag de beskrivningar och referenser som finns i de deskriptiva kapitlen 2, 3 och 4. Jag hänvisar dock inte till källorna såsom jag gjort i de nyss nämnda kapitlen, eftersom analyskapitlet tar sin utgångspunkt i en diskussion kring det som förts fram om rättshandlingarna. Efter analysen kommer sammanfattning och slutsatser i kapitel 6, de återkopplar till frågeställningarna som angavs ovan. Källförteckning återfinns längst bak i studien.

2 Bolagsordning

2.1 Allmänt

2.1.1 Upprättande och innehåll

Ett aktiebolag bildas genom att en eller flera stiftare upprättar en stiftelseurkund, tecknar aktier och undertecknar stiftelseurkunden. Betalning av aktierna kan ske i samband med aktieteckningen, men även efter stiftelseurkunden har undertecknats. Bolaget är nämligen inte beroende av att betalning av aktierna har skett för att det ska anses bildat, utan bolaget är bildat när stiftelseurkunden är undertecknad. När urkunden skrivits under följer registrering hos Bolagsverket (27 kap. 1 §). Det är först efter en godkänd registrering som aktiebolaget rent juridiskt klassas som ett rättssubjekt.⁹

I samband med bolagets bildande skall alltid en bolagsordning upprättas och bifogas till stiftelseurkunden enligt 2 kap. 10 § aktiebolagslagen. Bolagsordningen är offentlig och följaktligen tillgänglig för både aktieägare och allmänheten. Bestämmelser rörande bolagsordningen återfinns i 3 kap. aktiebolagslagen. 1 § anger obligatoriska bestämmelser för bolagsordningen; bolagets firma, ort där styrelsen ska ha sitt säte, bolagets verksamhet, aktiekapitalet eller angivet maximi och minimi kapital, antalet aktier eller lägsta och högsta antal, lägsta och högsta antalet styrelseledamöter, styrelsesuppleanter och revisorer, hur bolagsstämman sammankallas samt den tid som bolagets räkenskapsår ska omfatta. Utöver dessa obligatoriska bestämmelser kan bolagsordningen bland annat innehålla överlåtelsebegränsningarna samtyckesförbehåll, förköpsförbehåll och hembudsförbehåll, som syftar till att ge aktieägarna kontroll över vem som kan inträda som aktieägare i bolaget. Bolagsordningen kan även innehålla fler bestämmelser, en del finns reglerade i lag. Till exempel ska det anges i bolagsordningen om euro ska vara redovisningsvaluta (3 kap. 2 §). Ska bolaget ha annat syfte än vinst så skall också det samt hur vinsten ska användas, anges i bolagsordningen enligt 3 kap. 3 §. Det finns också en hel del andra bestämmelser som kan tas in i bolagsordningen, men som inte nämns i lagstiftning. Det kan röra sig om bestämmelser kring till exempel överlåtelser av aktier och hur sådana ska ske. Det förutsätts dock att bestämmelserna inte strider mot ABL eller annan lag.

⁹ Sandström (2012), s.71 ff. Notera att processen vid bolagsbildningen ofta sker ”på en gång”, en så kallad simultanbildning. Det är en utveckling från den tidigare successivbildningen som tog längre tid. Läs mer i prop. 2004/05:85, s. 221.

Bolagsordningens upprättande och innehåll har med största sannolikhet bidragit till att bolagsordningen har en konstitutionell ställning för aktiebolaget.¹⁰ Den konstitutionella ställningen syftar på att bolagsordningen reglerar de mest grundläggande förhållandena i aktiebolaget, som måste efterföljas av samtliga parter som bolagsordningen har verkan för. Det innebär att avsteg från bolagsordningen inte accepteras och att den inte skall kunna ändras med absolut majoritet, utan endast med en högre kvalificerad majoritet. Det är viktigt att föra fram att bolagsordningen inte endast är en av de grundläggande rättshandlingarna vid bildandet av ett aktiebolag, utan att den även har en betydande roll inom ett aktiebolag när det drivs. Bolagsordningen reglerar vad bolaget ska driva för huvudsaklig verksamhet, vilket påverkar vad som ingår i den dagliga verksamheten. Den kan också anses ange var bolagsstämman ska hållas, genom att ange ort för styrelsens säte. Bestämmelserna i bolagsordningen blir på det sättet inte föremål för diskussion i bolaget varje dag, men påverkar trots det den dagliga verksamheten i bolaget genom sin grundläggande reglering av aktiebolaget.

2.1.2 Överlåtelsebegränsningar genom förbehåll

Flertalet förbehåll kan, som nämnts ovan, tas in i bolagsordningen. Till dessa förbehåll hör bland annat samtyckesförbehållet. Enligt 4 kap. 8 § aktiebolagslagen innebär ett sådant förbehåll att inga aktier får överlåtas till en ny aktieägare utan bolagets (aktieägarnas) samtycke. Väger bolaget överlåtelse till den tilltänka aktieägaren tvingas de dock anvisa någon annan som kan ta över aktierna (4 kap. 12 § 1 st.). I 18 § återfinns bestämmelser kring ett annat förbehåll, förköpsförbehållet. Vilket, precis som det låter, innebär att aktier måste erbjudas befintliga aktieägare till förköp innan de erbjuds övriga intressenter. Till sist kan även ett hembudsförbehåll tas in i bolagsordningen. Detta förbehåll är det äldsta i aktiebolagslagen¹¹ och innebär att aktieägare ska äga rätt att lösa in aktie som redan har överlåtit till en ny aktieägare (4:27 ABL). I förbehållet måste det bland annat framgå vilka som ska ha lösningsrätt till aktien/aktierna samt vem av överlåtaren och förvärvaren som kan rösta för en hembudspflichtig aktie under hembudstiden.¹²

¹⁰ Bergström/Samuelsson (2012), s. 181.

¹¹ Samtyckesförbehåll och förköpsförbehåll inkom först i lag 2005:551, läs mer Lehrberg (2015), s. 106.

¹² Prop. 2005/05:85, s. 251.

Tas mer än ett av de beskrivna förbehållen in i bolagsordningen ska de enligt 4 kap. 7 § 2 st. anges var för sig. Överlåtelsebegränsningar kan jämkas om de ger någon en otillbörlig fördel eller nackdel.¹³ Samtyckes- och förköpsförbehåll kan även ogiltigförklaras om överlåtelse sker i strid med 4 kap. 8 eller 18 §§.¹⁴

2.1.3 Ändring av bolagsordning

Om bolagsordningen behöver ändras under tiden som bolaget är verksamt, sker det genom beslut av bolagsstämman (3 kap. 4 § ABL). Bolagsstämman är aktiebolagets högsta beslutande organ. Det innebär att bolagsstämmans beslut är bindande för och måste följas av bolagets aktieägare och ledning. Parterna har en lydnessplikt gentemot bolagsstämman och de beslut de tar. Lehrberg framför att en ändring ofta inte sker genom ett beslut av en specifik bestämmelse, utan att hela bolagsordningen och dess nya utformning fastställs på nytt.¹⁵ Liksom vid bolagsordningens upprättande måste ett beslut anmälas för registrering hos Bolagsverket (3 kap. 5 § ABL). Bolagsstämmans beslut måste enligt 27 kap. 2 § granskas av Bolagsverket vid registrering, för att se till att bestämmelsen tillkommit i behörig ordning, att den inte strider mot lag, annan författning eller bolagsordningen i sig eller är otydligt eller vilseledande formulerad i ett viktigt hänseende. Verkställande av beslut får enligt 3 kap. 5 § inte ske förrän godkännande och registrering har skett. En sådan granskning måste även ske vid första registreringen av bolagsstämmans beslut angående bolagsordningen och dess innehåll. Godkännandet sker i sådant fall i samband med godkännande och registrering av bolaget i övrigt.

Majoritetskrav för beslut av bolagsstämman återfinns i 7 kap. 40 § (ABL) och framåt. Som huvudregel gäller kvalificerad majoritet om minst två tredjedelar av de avgivna rösterna, såväl som de aktier som är företrädna på bolagsstämman, 7 kap. 42 §, för ändring av bolagsordningen. Undantagen från denna huvudregel finns angivna i 43-45 §§. Till exempel krävs det för antagande av samtyckesförbehåll, förköpsförbehåll och hembudsförbehåll att samtliga närvarande aktieägare biträder beslutet på bolagsstämman och att dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av bolagets samtliga aktier, 7 kap. 43 § 2 p.

¹³ Se 4:15, 4:24 resp. 4:34 ABL.

¹⁴ Notera att denna ogiltighetsbestämmelse inte finns vid hembudsförbehåll, vilket kan bero på att bestämmelsen ger aktieägarna en rättighet (istället för en skyldighet, vilket de andra förbehållen gör).

¹⁵ Lehrberg (2015), s. 45.

2.1.4 Bolagsordningens upphörande

Ett aktiebolag måste ha en bolagsordning. Det innebär att bolagsordningen inte kan upphöra förrän bolaget gör det. Innan dess kan bolagsordningen endast ändras. Bolagsordningen upphör därför endast till följd av likvidation eller konkurs. Regler om likvidation och konkurs återfinns i 25 kap. aktiebolagslagen, men ska inte diskuteras närmare här.

2.1.5 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen innebär att avtal inte utan lagstöd medför aktiebolagsrättsliga verkningar.¹⁶ Enligt Arvidsson räknas endast de inre rättsförhållanden i bolaget till aktiebolagsrätten och således är det endast sådana förhållanden som skyddas av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.¹⁷ I doktrin föreligger dock en viss oenighet kring om även bolagets yttre rättsförhållanden anses skyddade av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Nerep är bland annat oenig i att endast de inre rättsförhållandena skyddas från avtalsverkningar och menar att aktiebolagsrätten omfattar hela aktiebolagslagen och alla aktiebolagsrättsliga principer. Nerep drar därför slutsatsen att hela det beskrivna området också omfattas av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.¹⁸ Oavsett om både bolagets inre och yttre rättsförhållanden omfattas av aktiebolagsrätten och den aktiebolagsrättsliga principen kan principen ur bolagsordningshänsyn beskrivas som ett uttryck för att avtal får svårt att påverka bolagsordningen, dess innehåll och beslut. Det är värt att framhålla att aktiebolagsrätten och avtalsrätten enligt den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen utgör två självständiga rättsområden som är oberoende av varandra. Självständigheten och oberoendet ger dock inte som sådant, så som separationsprincipen, uttryck för huruvida några kopplingar finns mellan rättsområdena eller inte.¹⁹

2.1.6 Bolagsordningsfrihet och avtalsfrihet

Bolagsordningsfriheten är inte lika omfattande som avtalsfriheten.²⁰ Utgångspunkten tas därför i avtalsfriheten, vilken ofta är mer utförligt beskriven än bolagsordningsfriheten i litteraturen. Avtalsfriheten innebär att alla själva ska kunna bestämma om de vill avtala, med vem och vad de vill avtal om.²¹ Avtalsfriheten är mycket viktig eftersom att avtalsbundenhet

¹⁶ NJA 2011 s. 429, s. 434.

¹⁷ Arvidsson (2010), s. 322.

¹⁸ Nerep (2011), s. 107 f.

¹⁹ Arvidsson (2010), s. 19.

²⁰ A.a., s. 103.

²¹ Ramberg/Ramberg (2010), s. 30.

uppstår mellan parterna.²² Enligt den avtalsrättsliga separationsprincipen (se 3.2) antas inte avtalsrätten vara öppen för att aktiebolagsrätten sätter några gränser för avtalsfriheten.²³ Trots det anses vissa aktiebolagsrättsliga normer kringskära avtalsfriheten.²⁴ Många gånger när sammanblandningar sker mellan avtals- och aktiebolagsrätten är det i samband med att antaganden sker om att gränserna för bolagsordningsfriheten samtidigt utgör gränser för avtalsfriheten.²⁵ Grund för en sådan stram slutsats finns inte men aktiebolagsrätten kan påverka avtalsfriheten i viss utsträckning. Dels kan det ske genom att aktiebolagsrätten är kopplad till speciella ogiltighetsnormer och dels genom att aktiebolagsrätten kan inverka på oskälighetsbedömningen enligt 36 § avtalslagen.²⁶

Avtalsfriheten uppfattas oftast som vidare än bolagsordningsfriheten vilket till stora delar beror på att rättsverkningarna för aktiebolags- och avtalsrätten skiljer sig åt. Bolagsordningen och dess innehåll påverkar nämligen andra och fler intressen gentemot vad avtalet gör och anses därför ha vidare rättsverkan.

2.2 Bolagsordningens rättsverkan

2.2.1 Bolaget

Uttrycket rättsverkan syftar på den form av verkning som är knuten till ett visst rättsförhållande; hur och i vilken utsträckning rättshandlingen kan få verkan för berörda och/eller utomstående parter.

Bolagsordningen har verkan för bolaget (inklusive dess aktieägare). Bolagsordningen är därmed inte endast bindande för aktieägarna utan även för ledningen i bolaget (styrelsen och verkställande direktör). Beslut om bolagsordningsändring tillhör bolagsstämman exklusiva kompetens (3 kap. 4 § ABL) och utanför bolagsstämman exklusiva kompetens har bolagets ledning rätt att ta beslut²⁷ angående bolagets angelägenheter och det är också bolagets ledning som ska förvalta bolagets angelägenheter och i övrigt svara för bolagets organisation (8 kap. 4 § ABL). Ledningen är styrda av bolagsordningens innehåll och ska verka för att främja verksamheten och dess syfte. Det essentiella i att bolagsordningens bestämmelser

²² A.a., s. 29 ff.

²³ Arvidsson (2010), s. 15.

²⁴ A.a., s. 187.

²⁵ A.a., s. 283.

²⁶ Arvidsson (4:10), s. 59.

²⁷ Se bland annat styrelse enligt 8 kap. 21, 29, 35, 37 och 41 §§.

efterlevs ligger i att det ska finnas en kanal både för nuvarande och tillkommande aktieägare att få inblick i bolaget de investerar i. Det ska så att säga vara lätt att få en snabb överblick över bolagets ”grundpelare”. På det sättet blir bolagsordningens rättsverkan inom bolaget inte endast en riktlinje för ledningen, utan även ett sätt att främja näringslivet genom att bolagsordningens offentliga ”rum” minskar risken på investeringen, eftersom bolagsordningen finns tillgänglig för aktietecknaren att granska.

Självklart finns det begränsningar beträffande vilka bestämmelser som bolagsstämman kan ta in i bolagsordningen, inte alla typer av bestämmelser kan få rättsverkan. Exempelvis kan som ovan nämnts olika förbehåll tas in, dock inte sådana som helt hindrar aktieöverlåtelser.²⁸ Begränsningen är en del i att bolagsordningen övergripande inte anses kunna ge aktieägare en skyldighet gentemot bolaget.²⁹ En skyldighet som i detta fall skulle innebära att aktieägarna inte kunde träda ut ur bolaget. Bolagsordningen är dock inte endast begränsad utan verkar också som begränsning. Eventuella föreskrifter i bolagsordningen ska nämligen efterföljas och kompetensöverskridande av bolagets ledning, vilket finns reglerat i 8 kap. 42 § aktiebolagslagen, kan föra med sig en viss osäkerhet vad gäller rättshandlingens giltighet. Vid överskridande av föreskrifter i bolagsordningen kan det röra sig om både ett behörighets- och/eller ett befogenhetsöverskridande. Behörighetsöverskridande saknar verkan mot bolaget om det är styrelsen som företagit rättshandlingen. Det saknar också verkan om VD har överskridit sin behörighet enligt 29 § och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse behörighetsöverskridandet.³⁰ Enligt 8 kap. 42 § 2 st. första meningen är inte heller ett befogenhetsöverskridande av styrelsen eller den verkställande direktören giltigt om bolaget visar att motparten insåg eller bort inse befogenhetsöverskridandet. Motpartens ond trosrekvisit tas bort i 42 § 2 st. andra meningen, om en överträdelse av föreskrift om föremålet för bolagets verksamhet, föreskrifter som har meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan sker. Rättshandlingen är i sådant fall ogiltig oberoende av motpartens onda eller goda tro.

²⁸ Lehrberg (2015), s. 124 f.

²⁹ Arvidsson (2010), s. 258.

³⁰ 8 kap. 42 § 1 st.

Sammanfattningsvis kan det mest essentiella lyftas fram; genom sina grundläggande regleringar och sin speciella ställning är bolagsordningen utgångspunkten för all verksamhet i ett bolag. Bolagsordningen blir bindande inte bara för aktieägarna utan även för bolagets ledning, som liksom ägarna måste följa anvisningarna och grundpelarna, till exempel bolagets verksamhet, som anges i rättshandlingen.

2.2.2 Bolagsordningen som ett avtal?

Lehrberg har framfört att bolagsordningen till viss del kan liknas vid ett avtal där tre eller flera är parter i avtalet och är bundna i förhållande till var och en av de övriga, utan att det för den delen kan anses att några av dem befinner sig på samma sida i avtalsförhållandet.³¹ Att se bolagsordningen som ett avtal skulle emellertid vidga dess rättsverkningar till att innefatta verkningar som kommer till uttryck i avtalsrätten. Lehrberg framhåller att flera sådana avtalsrättsliga verkningar blir ointressanta om ett aktiebolag endast har en aktieägare.³² Avtalslagen bygger nämligen på att avtal ingås mellan två eller flera parter. Lehrberg behåller dock trots det sin ståndpunkt och väljer att se bolagsordningen som ett avtal.

I en diskussion angående bolagsordningen och avtalet och deras likheter och olikheter framhäver Sandström att det finns pedagogiska skäl att se bolagsordningen som ett avtal. Författaren menar dock att det också finns begränsningar i att se aktiebolaget som en avtalsrelation eftersom bolagsordningen inte stämmer överens med avtalsrelationens begränsade rättigheter och få skyldigheter.³³ I min mening är det svårt att se hur ett resonemang såsom Sandströms skulle kunna ligga till grund för att en avtalsanalogi anses felaktig, även om det Sandström uttrycker inte är att anse som felaktigt i sig. Ett vanligt avtalsförhållande innehåller nämligen ofta endast en rättighet och en skyldighet. Exempelvis är en kund vid köp av varor skyldig att betala, medan butiken har rätt att få betalt för de varor som kunden bär med sig hem. Att en avtalsanalogi där av skulle begränsas av ”begränsade” rättigheter eller ”ytterst få” skyldigheter anses inte fullt motiverat eftersom bolagsordning inte behöver innehålla varken fler eller färre rättigheter och/eller skyldigheter än ett sådant avtal om köp.

³¹ Lehrberg (2015), s. 39.

³² A.a, s. 32.

³³ Sandström (2012), s. 69.

Diskussionerna kring en avtalsanalogi är flera i litteraturen och Arvidsson är den som tar tydligast ställning. Författaren menar att vare sig föreningsstadgar eller bolagsordningsbestämmelser utgör avtal.³⁴ Bergström och Samuelsson är eniga med Arvidsson och har som grund för sitt uttalande att bolagsordningen inte påverkas av ägarförhållandena, vilket ett avtal gör.³⁵ För bolagsordningen har det nämligen ingen betydelse vilka som är aktieägare, den kvarstår oförändrad. Annorlunda är det i ett avtalsförhållande. Förändringar i partsförhållandet föranleder att avtalet i dess helhet eller åtminstone till vissa delar skrivs om eftersom det rör sig om en stor förändring för avtalet och dess genomförande.

Det finns flera argument för och emot att likna bolagsordningen vid ett avtal, vilket framkommit ovan. Det som kan konstateras är att stora begränsningar finns i att se att bolagsordningen som ett avtal. Det är också en sådan begränsning den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen ger uttryck för. Separationsprincipen ger även uttryck för att bolagsordningens rättsverkningar inte kompletteras av avtalsrättsliga sådana. Bolagsordningsbestämmelser har dock ansetts ha starkare rättsverkningar än avtal, bolagsordningens innehåll inverkar nämligen på den aktiebolagsrättsliga rättsenligheten hos beslut och åtgärder inom bolaget.³⁶ Det innebär annorlunda uttryckt att bolagsordningen kan påverka vilka beslut och åtgärder inom bolaget som anses ”lagliga”, även om aktiebolagslagen inte uttalar något om ett visst beslut eller viss åtgärd är tillåten eller inte.

Eftersom det i diskussionen inte framkommit att bolagsordningen rent juridiskt utgör ett avtal, utan endast kan anses ha vissa likheter med det, så syftar diskussionen kring bolagsordningen i det följande på att bolagsordningen utgör en annan rättshandling än avtal.

2.2.3 Tredje part

Den del av bolagsordningens rättsverkan som behandlats i tidigare avsnitt berör flera inre rättsförhållanden i bolaget. Rättshandlingen har dock även verkan för utomstående parter i vissa situationer. Bolagsordningen kan ge utomstående part en obligationsrättslig rättighet, men inte en skyldighet gentemot bolaget.³⁷ Med obligationsrättslig avses en avtalsrättslig rättighet, en rättighet mellan två eller flera personer som i detta fall ger utomstående part en

³⁴ Arvidsson (2010), s 257.

³⁵ Bergström/Samuelsson (2012), s. 181.

³⁶ Arvidsson (2010), s. 103.

³⁷ A.a., s. 258.

rätt genom rättshandlingen, trots att parten inte är bunden av rättshandlingen. Vad gäller bolagsordningsbestämmelser kan det exempelvis röra sig om att utomstående part ges rätt att teckna aktier i bolaget.

Om en sådan obligationsrättslig rättighet för tredje part tas in i bolagsordningen saknar, mot bakgrund av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, avtalsrätten betydelse, trots att tredje part inte är aktieägare eller på annat sätt aktiv i aktiebolaget.

2.2.4 Skydd för svagare part

2.2.4.1 Minoritetsskydd

Inom aktiebolagsrätten finns skydd för svagare part som inverkar på bolagsordningsfriheten. I aktiebolagslagen kommer detta till uttryck genom minoritetsskyddsreglerna och utanför aktiebolagsrätten genom 36 § avtalslagen. Många av minoritetsskyddsreglerna, exempelvis likhetsprincipen, får bara regleras genom bestämmelser i bolagsordningen. Med start i minoritetsskyddsreglerna kommer därför dessa två olika typer av skyddsregler att utredas i detta och följande avsnitt.

Huvudregeln är att det är majoriteten som styr ett bolag. Det är för att bolaget ska kunna ha en beslutskraftig och effektiv förvaltning.³⁸ Men *ingen regel utan undantag* gäller även i detta fall. Det har nämligen ansetts alltför riskabelt att inta en minoritetsställning om inte vissa skyddsregler finns. En sådan risk skulle i sin tur skulle kunna leda till ett minskat antal investeringar och därigenom vara till skada för näringslivet.³⁹ Det viktiga med minoritetsskydden är nämligen att de skyddar aktieägare oavsett storleken på deras aktieinnehav.⁴⁰

Minoritetsskyddsreglerna finns utspridda i aktiebolagslagen, men det största antalet återfinns i 7 kap., som övergripande innehåller bestämmelser angående bolagsstämman. Generalklausulen i 47 § är den mest framträdande bestämmelsen i kapitlet och bolagsstämman får enligt denna inte ta beslut, bland annat angående bolagsordningen och dess innehåll, som är ägnat att ge en aktieägare eller någon annan en otillbörlig fördel, till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare. Bestämmelser i bolagsordningen som syftar

³⁸ Sandström (2012), s. 199.

³⁹ Skog/Rodhe (2014), s. 231.

⁴⁰ A.a., s. 24 f.

till att på detta sättet utnyttja bolagsordningens rättsverkan äger ingen verkan och aktieägarna kan se sig trygga i att majoriteten på detta sätt inte kan missbruka bolagsordningen. Det har dock diskuterats huruvida en åtgärd som är i bolagets intresse och som framstår som företagsekonomiskt riktig och försvarlig kan anses otillbörlig enligt ovan nämnda grunder i 47 §. I *Rodhes aktiebolagsrätt* förs i anslutning till denna diskussion fram att företagsekonomi inte kan ge några normer och att bolagets intresse i själva verket utgörs av aktieägarnas gemensamma intresse, vilket i sin tur består av aktieägarnas enskilda intresse.⁴¹ Det är viktiga argument, men de sätter diskussionen kring huruvida bestämmelser som är i bolagets intresse kan anses otillbörliga, i lås.⁴²

I 4 kap. återfinns även ytterst viktiga minoritetsskyddsregler i 1 och 7 §§. 1 § ger uttryck för den mycket kända likhetsprincipen, som utgör en grundpelare inom aktiebolagsrätten. Bestämmelsen (4:1) talar om aktiernas lika värde och undantagen som får ske återfinns i 2-5 §§ och de får endast reglera likhetsprincipens omfattning genom bestämmelser i bolagsordningen. Slutsatsen blir således att bolagsordningen som utgångspunkt (tyst) talar om alla aktiers lika värde eftersom inget annat föreskrivs, men att bolagsstämman med bindande verkan för alla aktieägare kan besluta om inskränkande av denna rättighet genom införande av en bestämmelse i bolagsordningen, som introducerar olika aktieslag. 7 § rör förhållandet kring aktiens fria överlåtbarhet.⁴³ Bestämmelsen uppger att den fria överlåtbarheten inte får inskränkas mer än enligt de angivna förbehållen (se 2.1.2) för att aktieägaren fritt ska kunna lämna bolaget om så önskas.

Att Bolagsverkets godkännande behövs (27 kap. 2 §) för att ge bolagsordningens bestämmelser rättsverkan bidrar till att bestämmelser som strider mot minoritetsskyddsreglerna får mycket svårt att komma in i bolagsordningen. På grund av att det inte finns någon information kring hur Bolagsverket går till väga i granskningen av bestämmelserna är det dock oklart vilken avvägning de gör vid godkännande eller nekande av registrering. Därför är det viktigt att aktieägarna är medvetna om att sådana bestämmelser saknar rättsverkan i en bolagsordning, även om de borde ha svårt att registreras i densamma.

⁴¹ A.a., s. 246.

⁴² Rodhe fick även medhåll av Nial (det framgår bland annat i SOU 1995:44, s. 183). Efter de uttalandena saknas mer djupgående diskussioner och kritik, angående terminologin, i rättskällorna.

⁴³ Jämför med det som sagts i 2.2.1.

2.2.4.2 36 § avtalslagen

Liksom nämndes i föregående avsnitt fungerar även 36 § avtalslagen som skydd för svagare part. 36 § avtalslagen är inte endast tillämplig på avtal utan även på aktiebolagsrättsliga rättshandlingar såsom bolagsordningen och dess bestämmelser⁴⁴. Arvidsson menar att detta ligger i linje med tillämpningen av de allmänna avtalstolkningsreglerna. Normala regler för avtalstolkning är nämligen tillämpliga även på bolagsordningen.⁴⁵ Lehrberg tillägger att bolagsordningen vid en sådan tolkning utgår från hur bolagsordningen ser ut vid tolkningstillfället och inte hur den såg ut när den kom till eller ändrades.⁴⁶ Vid tillämpning av generalklausulen tas dock hänsyn både till omständigheter vid avtalets tillkomst och senare inträffade förhållanden (36 § AvtL). Att bestämmelsen inte endast är tillämplig på avtal utan även *andra rättshandlingar* framkommer i 3 st. Generalklausulens breda tillämpningsområde framgick redan i SOU 1974:83, där 8 § skuldebrevslagens upphörande diskuterades och 36 § avtalslagen föreslogs vara dess ersättare.⁴⁷ Bestämmelsen bytte dock inte endast lagrum utan otillbörlighetsrekvisitet i 8 § skuldebrevslagen ändrades till ett oskälighetsrekvisit i den nya bestämmelsen.⁴⁸ Oskäligheten syftar på att rättshandlingen blivit starkt betungande för avtalspart genom att motparten exempelvis utnyttjat ett fördelaktigt förhandlingsläge.⁴⁹ I propositionen framgick det också att 36 § inte bara skulle kunna tillämpas inom konsumentområdet, utan 36 § skulle vara tillämplig inom hela förmögenhetsrätten, något 8 § endast var analogivis.⁵⁰

36 § avtalslagen har ställning som generalklausul inom avtalsrätten och förmögenhetsrätten i övrigt och bestämmelsen innebär att oskäligen bestämmelser kan sakna verkan mot avtalspart. 36 § 2 st. uttrycker även att särskild hänsyn, vid oskälighetsbedömningen, skall tas till part som intar underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Bestämmelser som är oskäligen saknar verkan och kan därmed jämkas eller lämnas utan avseende med stöd av 36 §. Med jämkning avses att parterna närmas varandra genom att förpliktelserna minskas, ökas eller upphör medan delar som lämnas utan avseende är att betrakta som ogiltiga. Båda rättsföljderna är uttryck för ekvivalensprincipen eftersom de innebär att parterna ska närmas varandra och utföra likvärdiga prestationer.⁵¹ Jämkning av bolagsordning kan exempelvis ske om en

⁴⁴ Arvidsson (2010), s. 264.

⁴⁵ Arvidsson *ibid.* & Sandström (2012), s. 76.

⁴⁶ Lehrberg (2015), s. 44.

⁴⁷ SOU 1974:83, s. 122. Se även prop. 1975/76:81, s. 112 (notera dock remissinstansernas skepsis) & 136.

⁴⁸ Prop. 1975/76:81, s. 2 & 4.

⁴⁹ Ramberg/Ramberg (2010), s. 179 ff.

⁵⁰ Prop. 1975/76:81, s. 29.

⁵¹ Ramberg/Ramberg (2010), s. 40.

bolagsordningsbestämmelse framstår som oskäligen mot äldre eller nyttillkomna aktieägare.⁵² Det finns också möjlighet att jämkas till exempel samtyckesförbehåll på grund av att de på ett eller annat sätt anses oskäligen. 36 § kan även tillämpas på förhållanden vid tolkning där innehållet får en tolkning som strider emot en gemensam partsavsikt och på så sätt leder till uppenbart orimliga eller olämpliga resultat.⁵³ Vid beaktande av dessa jämningsgrunder är det viktigt att ha i åtanke att tendensen i svensk rätt har varit att tillämpa jämningsregler restriktivt,⁵⁴ på det sättet bör en bestämmelse närmast vara obestridligen oskäligen för att kunna jämkas med stöd av 36 § avtalslagen. En sådan restriktiv tolkning medför dock inte att 36 § används i mindre omfattning endast för att förhållandena är rent aktiebolagsrättsliga. En tillämpning av generalklausulen anses nämligen kunna ske även vid sådana förhållanden.⁵⁵ Hellner framför att det möjligtvis är så att generalklausulen inte utesluts i rent aktiebolagsrättsliga förhållanden eftersom den är det enda tänkbara avtalsrättsliga skyddet för de aktiebolagsrättsliga principerna.⁵⁶ Det är oklart om Hellner genom detta uttalande hävdar att bolagsordningen utgör ett avtal, eftersom 36 § får aktiebolagsrättsliga verkningar på bolagsordningen om bolagsordningen utgör en annan rättshandling än avtal och endast avtalsrättsliga om bolagsordningen är ett avtal.

2.3 Bolagsordningens rättsföljder

Bolagsordningens rättsverkan begränsar vilka parter som omfattas av bolagsordningen, på vilket sätt och av vad. Rättsföljderna handlar å andra sidan om bestämmelser i aktiebolagslagen som reglerar vad som händer om stiftarna, aktieägarna eller bolagets ledning skadar bolaget, genom förbiseende av bolagsordningens rättsverkningar. Bolagsordningens funktion som instrument för att reglera bolagets inre rättsförhållanden är i det hänseendet viktigt i hur den påverkar (begränsar och bestämmer) befogenhetsförhållandena inom bolaget.⁵⁷ Avgränsningar av bolagsledningens befogenhet i bolagsordningen bidrar därigenom till att avgöra frågor kring befogenhetsöverträdelser enligt till exempel 8 kap. 42 § som nämndes ovan (se 2.2.1). En sådan överträdelse kan skada bolaget. Sker skadan uppsåtligen eller av oaktsamhet ska stiftare, styrelseledamot eller VD ersätta sådan skada enligt 29 kap. 1 § aktiebolagslagen. Samma skadeståndsansvar finns för aktieägare enligt 29 kap. 3 §. Dock är grunderna uppsåt eller *grov* oaktsamhet och skadan kan vara på bolaget,

⁵² Lehrberg (2015), s. 45.

⁵³ A.a., s. 46.

⁵⁴ A.a., s. 119.

⁵⁵ Hellner festskrift till Karnell (1999), s. 273.

⁵⁶ A.a., s. 272.

⁵⁷ Arvidsson (2010), s. 255.

aktieägare eller någon annan. I 4 § finns även en skyldighet för aktieägare, som anses vara fara för fortsatt missbruk, att lösa in den skadelidande aktieägarens aktier. Skadeståndsbeloppet ska sättas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art, skadans storlek och omständigheterna i övrigt, 29 kap. 5 §. Regler om att väcka talan för skadestånd till bolaget återfinns i 7-9 §§.

3 Aktieägaravtal

3.1 Allmänt

Bolagsordningsbestämmelser måste registreras och godkännas av Bolagsverket, både vid bildande och ändring. Osäkerhet kring om en bestämmelse är tillåten eller inte och Bolagsverkets bedömning av detsamma har föranlett att bestämmelser som i vissa fall regleras i bolagsordningen har reglerats i avtal istället, så kallade aktieägaravtal.⁵⁸ Ett aktieägaravtal är ett avtal mellan en eller flera aktieägare,⁵⁹ för att reglera ett förhållande i eller kring aktiebolaget, men inte de interna rättsförhållandena i bolaget.⁶⁰ Arvidsson tar till exempel upp att det är det vanligt att ett aktieägaravtal upprättas i samband med bolagets bildande. Avtalet syftar i sådant fall till att binda parterna till löftet om att gemensamt upprätta ett aktiebolag, eftersom ingen stiftelseurkund skrivits under.⁶¹ Det talar dock emot att avtalen endast kan slutas av aktieägare eftersom stiftare innan stiftelseurkunden skrivits under inte är aktieägare och i min mening bör en viss försiktighet finnas i att benämna den typen av ”för”-avtal för ett aktieägaravtal. I vart fall bör en medvetenhet finnas om att benämningen aktieägaravtal endast är riktig om part uppträder som aktieägare enligt stiftelseurkunden, även om den inte är undertecknad.

Andra områden som ofta blir föremål för reglering i aktieägaravtal är till exempel beslutfattandet inom bolaget och överlåtelse av aktier. Arvidsson delar upp områdena i två grupper: besluts- samt överlåtelsebindningar. Beslutsbindningarna innefattar beslutfattandet inom bolaget medan överlåtelsebindningarna täcker överlåtelse av aktier.⁶² Eftersom författningstext saknas är definitioner och förtydliganden, såsom de Arvidsson gör, av yttersta vikt för att förstå aktieägaravtalen och deras innehåll och innebörd. Avtalet förekommer nämligen trots avsaknaden av lag, i både stora och små aktiebolag, som komplement till bolagsordningen och andra interna bolagsrättsliga anvisningar.⁶³ Det är dock viktigt att ha i åtanke att avtalstypen saknar påverkan på aktiebolagsrättsliga bedömningar enligt den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Diskussionen kring detta återkommer i 3.3, som berör aktieägaravtalets rättsverkningar.

⁵⁸ A.a., s. 104.

⁵⁹ A.a., s. 66. Vissa hävdar dock att även icke-aktieägare kan vara del i aktieägaravtal, se a.a., s. 64.

⁶⁰ Lehrberg (2015), s. 95.

⁶¹ Arvidsson (2010), s. 110 f.

⁶² A.a., s. 13 f.

⁶³ Stattin/Svernlöv (2008), s. 19.

Aktieägaravtalet behöver inte registreras hos myndighet och är därmed inte underkastat offentlighetens ljus. Det torde inte heller vara ovanligt att olika sekretessklausuler ingår som en viktig del i avtalet.⁶⁴ Steget tillbaka från den offentliga ljuset är dock inte det enda som uppskattas med aktieägaravtalen. Aktieägaravtalen syftar ofta till att skapa ett skydd för externa preferenser för att på det sättet begränsa riskerna för aktieägarna.⁶⁵ Aktieägarna, tillika avtalsparterna, riskerar på det sättet inte att deras externa preferenser påverkas negativt av risker som bolagsordningen inte skyddar, men som kan skyddas genom ett aktieägaravtal.

En intressant diskussion kring aktieägaravtalen är huruvida avtalet kan betraktas som ett enkelt bolag. Nial har bland annat uttalat sig kring detta i NJA 1942 s. 627 och menar att så kan ske.⁶⁶ Nästan all doktrin som behandlar bolagsordningen och om den är eller kan vara ett enkelt bolag ställer sig bakom Nials uttalande. Ramberg är den enda som sätter sig emot en sådan syn på aktieägaravtalet.⁶⁷ Kritik mot Rambergs ståndpunkt har dock kommit från flera håll. I den framgår det bland att Rambergs kritik av att enkla bolag definieras av gemensamt ändamål är tvivelaktig.⁶⁸ Det framhålls dock även att Ramberg har en poäng i att det inte räcker med att kalla ett avtal för ett aktieägaravtal för att det ska utgöra ett enkelt bolag, en bedömning måste självklart göras från fall till fall.⁶⁹

En sådan bolagsrättslig syn på aktieägaravtalet innebär att bestämmelser i lag om handelsbolag och enkla bolag blir aktuella för avtalsförhållandet. Avgörande för om avtalet ska betraktas som ett enkelt bolag blir till följd av det; om det finns ett gemensamt ändamål för avtalet och om ändamålet är tillräckligt kvalificerat i övrigt.⁷⁰ 1 kap. 3 § samma lag framgår det att ett enkelt bolag föreligger om två eller flera har avtalat om att utöva verksamhet i bolag utan att handelsbolag föreligger enligt 1 §, parterna behöver enligt bestämmelsen inte aktivt bilda ett enkelt bolag. Det gör att rekvisitens uppfyllnad blir den centrala delen i att kunna avgöra huruvida ett enkelt bolag föreligger i aktieägaravtalsförhållandet eller inte. Diskussionen angående aktieägaravtalet och enkla bolag kommer dock inte utvecklas mer i detta sammanhang.

⁶⁴ Arvidsson (4:10) s. 42.

⁶⁵ Arvidsson (2010), s. 93.

⁶⁶ NJA 1942 s. 627.

⁶⁷ Ramberg (2011), s. 19.

⁶⁸ Arvidsson (4:11), s. 25 & Svernlöv (2011/12), s. 716.

⁶⁹ Svernlöv, *ibid.*

⁷⁰ Stattin/Svernlöv (2008), s. 23. Se även lag om handelsbolag och enkla bolag 1 kap. 1 §.

Avtal upphör vanligtvis genom fullgörande, det innebär att förpliktelserna som anges i avtalet uppfylls. Eftersom aktieägaravtalens bestämmelser ofta är ett komplement till bestämmelserna i bolagsordningen kan det dock hända att de är mer långvariga och inte upphör förrän parterna beslutar om det. I sådana avtal kan det finnas bestämmelser om uppsägningstid, hur avtalet ska sägas upp samt på vilka grunder det kan sägas upp. Avtal kan även upphöra på grund av hävning till följd av väsentligt avtalsbrott. Eftersom aktieägaravtalen saknar speciallagstiftning finns inga regler uppsatta för vad som gäller kring uppsägningstid, inte heller finns det några regler kring vad som händer om avtalspart inte uppfyller sina förpliktelser i avtalet.⁷¹ Avsaknaden av speciallagstiftning, så som köplagen för avtalsformen köp, blir här tydlig och utgångspunkten blir därför att bedöma avtalsbrottet mot bakgrund av principen om att avtal ska hållas. Analogier från andra lagar kan också vara ett sätt att bedöma dels avtalsbrotten, men också vilka påföljder ett sådant avtalsbrott kan föra med sig. Främst köplagen är föremål för sådana analogier⁷² men med tanke på aktieägaravtalets säregna form kan sådana analogier möjligtvis endast ske i begränsad (om ens någon) omfattning.

3.2 Den avtalsrättsliga separationsprincipen

Den avtalsrättsliga separationsprincipen är den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens motpol. Den innebär att avtalsrättsliga bedömningar inte påverkas av aktiebolagsrättens grunder.⁷³ Avtalsrätten är genom principen inte öppen för att aktiebolagsrätten sätter några gränser för avtalsfriheten (se avsnitt 2.1.6).⁷⁴

3.3 Aktieägaravtalets rättsverkningar

3.3.1 Avtalsparterna

Aktieägaravtal är bindande mellan avtalsparterna och faller under avtalsrättens bedömning. Med beaktande av den avtalsrättsliga separationsprincipen innebär detta att aktiebolagslagens bestämmelser saknar verkan gentemot aktieägaravtalen. Bestämmelser i aktiebolagslagen kan på det sättet inte inskränka vad som får avtalas i ett aktieägaravtal (avtalsrättsliga separationsprincipen), men det som har avtalats saknar också verkan rent aktiebolagsrättsligt (aktiebolagsrättsliga separationsprincipen). NJA 2011 s 429 belyser den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen genom en tillämpning av principens grunder:

⁷¹ Ramberg/Ramberg (2010), s. 219.

⁷² A.a., s. 220.

⁷³ Arvidsson (2010), s. 16.

⁷⁴ A.a., s. 15.

Genom ett Joint Venture Agreement hade Carmeruse S.A. (vidare kallat CSA) och SMA International B.V. (vidare kallat SMA) reglerat sina inbördes förhållande som ägare av hälften var av aktierna i det svenska bolaget SMA Svenska Mineral AB. Vid skiljedom fastställdes att SMA hade rätt att lösa alla in CSA:s aktier utom en. SMA avstod sedan, genom avtal, från sin rätt att genom 22 kap. 1 § lösa in denna aktie. När SMA trots det yrkade om att lösa in aktien förde CSA talan i Stockholms tingsrätt. CSA menade att SMA inte ägde rätt att lösa in den kvarvarande aktien eftersom de genom avtal (aktieägaravtal, min anm.) avstått denna rätt. Tingsrätten beslutade att SMA, trots att de avstått från rätten till inlösen ägde rätt att enligt 22 kap. ABL lösa in CSA:s kvarvarande aktie. Både hovrätten och HD fastställde detta domslut.⁷⁵ HD diskuterade även den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen och menade att ”avtal mellan aktieägare aldrig i frånvaro av lagstöd får aktiebolagsrättsliga verkningar”.⁷⁶

Trots aktieägaravtalens nära relation med aktiebolagslagen och bolagsordningen saknar avtalen verkan för aktiebolagsrätten och underkastas istället rent avtalsrättsliga bestämmelser. Faktiskt är det så att många av de problem som uppstår kring aktieägaravtal har vuxit fram ur svårigheter med att ta ställning till precis sådana problem som det ovan, hur avtalsrätten och aktiebolagsrätten förhåller sig till varandra.⁷⁷ Detta har föranlett att lagrådet i prop. 2004/05:85 ifrågasatt om inte aktiebolagslagen borde reglera att överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal saknar verkan mot bolaget. Det framfördes dock som svar att aktieägaravtalen är avtalsrättsliga och att aktiebolagslagen därför inte bör innehålla sådana bestämmelser.⁷⁸ Uttalandet kan sägas vara ett uttryck både för den avtalsrättsliga- och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, trots att terminologin kring begreppen utvecklades flera år efter propositionens offentliggörande. Aktieägaravtalen underkastas enligt ovan resonemang avtalsrätten och inte aktiebolagsrätten. Det kan därför vara på sin plats att utveckla vad det innebär för aktieägaravtalet och parterna i det.

Avtalet får verkan mellan avtalsparterna (två eller flera) enligt den vanliga anbuds-accept modellen som återfinns i 1 § avtalslagen. Modellen kan göra att avtal kommer till stånd på flera olika sätt. Avtal kan uppkomma genom avtalad skriftform. I ett sådant avtal blir inte parterna bundna förrän ett skriftligt kontrakt upprättats och skrivits under. En sådan avtalsform är oftast avtalad i förväg, genom till exempel ett letter of intent. På så sätt vet

⁷⁵ NJA 2011 s. 429.

⁷⁶ A.a., s. 434.

⁷⁷ Arvidsson (4:10), s. 50.

⁷⁸ Prop. 2004/05:85, s. 251.

avtalsparterna att de under förhandlingarna inte blir bundna av eventuella anbud och förslag.⁷⁹ Avtal kan också uppkomma genom exempelvis muntlig överenskommelse eller konkludent handlande. Muntliga avtal uppkommer genom att anbud ges och att svar tas emot direkt därefter. Att anbudet måste accepteras direkt framgår i 3 § 2 st. avtalslagen. Bestämmelser kring avtalsbundenhet genom konkludent handlande återfinns inte i avtalslagen. I doktrin framförs därför att en sådan bundenhet uppstår genom att part aktivt företar en handling som signalerar till motparten att han anser sig bunden av avtalet.⁸⁰

Avtalet har en subjektiv (personlig) begränsning och avtalets rättigheter och skyldigheter har därför endast verkan för avtalsparterna.⁸¹ Avtalsrättens inverkan på aktieägaravtalet innebär också att avtalet underkastas avtalslagens regler om rättshandlingars ogiltighet (3 kap.). 3 kap. berör flera typer av situationer där avtal kan jämkas eller förklaras ogiltigt, om det innehåller regleringar som enligt bestämmelserna inte kan anses passande för avtalet. 3 kap. 30 § berör ogiltighet vid svek, 32 § vid förklaringsmisstag, 33 § vid strid mot tro och heder och 36 § vid oskäligt avtalsinnehåll. Bestämmelserna reglerar således vid vilka situationer avtalsvillkor saknar verkan mot avtalspart, på grund av något vid avtalets tillkomst eller senare inträffade förhållanden. Ett aktieägaravtal eller en bestämmelse i det som strider mot dessa lagrum kan helt eller delvis lämnas utan avseende.

3.3.2 Rättsverkningar för annan än avtalspart

Den subjektiva begränsningen ger uttryck för mer än att avtalet endast har verkan mellan parterna. Den ger nämligen också uttryck för att tredje part som huvudregel inte kan bindas genom ett avtal mellan andra avtalsparter. I de fall där tredje part kan bli bunden vid ett avtal, diskuteras i doktrin mer vanligt förekommande avtal än aktieägaravtal, till exempel köp och dess problematik kring rättsverkningar för tredje part.⁸² Tredjemansavtal diskuteras dock inte alls mycket i rättskällorna, även vad gäller mer vanligt förekommande avtal och området är följaktligen mycket outrett även vad gäller aktieägaravtal. Trots detta finns det avtalsrättsliga regler kring rättsverkan mot tredje man som är värda att beakta innan ett aktieägaravtal skrivs under. Områdets outredda bundenhet för tredje part innebär nämligen inte att tredje part inte kan bli bunden av ett aktieägaravtal.

⁷⁹ Ramberg/Ramberg (2010), s. 94.

⁸⁰ A.a., s. 100.

⁸¹ A.a., s. 247.

⁸² Se t.ex. Ramberg/Ramberg (2010), s. 247 ff.

Tredje man kan få en självständig rätt⁸³ genom avtal som har ingåtts av andra personer. Ett sådant avtal kallas för ett tredjemansavtal och utgångspunkten är att avtalet upprättas för tredje part.⁸⁴ Avtalet upprättas med insikt i att det kommer äga verkan även för denna part, gentemot skenavtalet, som får verkan mot tredje part genom god tro om avtalets giltighet. Ett skenavtal är ett avtal som upprättas mellan parterna för skens skull. Ett skenavtal är inte giltigt mellan parterna,⁸⁵ men kan göras gällande om förvärvare av handlingen är i god tro, 34 § avtalslagen. Det är värt att föra fram att skenavtal oftast sker i form av skuldebrev, men det kan också vara ett kontrakt eller en annan rättshandling (34 §), alltså även ett aktieägaravtal.

3.3.3 36 § skydd för svagare part

Som redan konstaterats genom den avtalsrättsliga separationsprincipen saknar aktiebolagsrätten verkan för avtalsrättsliga bedömningar. Aktieägaravtalets avtalsrättsliga ställning medför därför att endast de i avtalslagen reglerade skydden för svagare part blir aktuella. Detta innebär att avtalen inte underkastas de aktiebolagsrättsliga minoritetsskydden, som annars utgör grunden för skydd av svagare part i aktiebolagsrättsliga förhållanden. Aktieägaravtalen faller istället under skyddsregeln i 36 § avtalslagen.

Generalklausulen i 36 § avtalslagen kan jämka eller lämna oskäligen avtalsvillkor utan avseende. Därmed kan avtalsvillkor lämnas utan verkan mellan parterna. Bestämmelsen tar sin utgångspunkt i en oskälighetsbedömning av enskilda avtalsvillkor och inte avtalet som dess helhet, men även hela avtal kan, liksom enskilda avtalsvillkor, jämkas eller lämnas utan avseende.⁸⁶ Skyddet för svagare part kommer till uttryck i 2 st. och uttrycket som används i bestämmelsen är ”underlägsen ställning”. Exempel på oskäligen villkor är enligt Lehrberg bland annat sådana som helt hindrar överlåtelser av aktier. Inlåsnings-effekten av aktieägarna anses nämligen bli alltför stor och således hade villkoret kunnat underkastas en tillämpning av 36 §.⁸⁷

Rättsfallet NJA 1972 s. 29 rör överlåtelser av aktier och Lehrberg menar att rättsfallet till viss del ger uttryck för när 36 § hade kunnat tillämpas på ett aktieägaravtal idag, eftersom avtalsklausulen som rör aktiernas rösträtt kan anses vara oskäligen.⁸⁸

⁸³ Liksom för bolagsordning kan tredje part få rätt men inte skyldighet genom avtalet eller rättshandlingen.

⁸⁴ Ramberg/Ramberg (2010), s. 253.

⁸⁵ A.a., s. 247.

⁸⁶ A.a., s. 177.

⁸⁷ Lehrberg (2015), s. 124 f. Stattin/Svernlöv har uttryckt detsamma (2008), s. 49.

⁸⁸ Lehrberg a.a., s. 174 ff.

Gerard V överlät aktier genom gåva till Arend V. I överlåtelsen fanns även förbehållet att Gerard V fortfarande skulle äga rösträtt å aktierna. Efterföljdes inte Gerard Vs vilja vad gällde aktiernas röst skulle återgång av aktierna ske genom att Gerard V skulle få lösa tillbaka dem. Efter ett antal år röstade Arend V emot Gerard Vs vilja och Gerard V krävde återgång av aktierna. Arend V hävdade dock att han handlat med bolagets intresse för ögonen och menade att det hade varit till skada för bolaget att rösta på något annat sätt. HR menade att Arend V inte kunde ha handlat annorlunda. Hovrätten ansåg dock inte att Arend V haft fog att rösta emot Gerard Vs vilja. Arend V hävdade vid sådant utfall att köpeskillingen för aktierna i vart fall skulle jämkas enligt 8 § skuldebrevslagen då Gerard V vid återgången av aktierna skulle göra en stor vinst. Denna talan bifölls dock inte av hovrätten och Gerard V ansågs berättigad att lösa aktierna till det belopp de var värda när han överlät dem till Arend V. KM gick dock inte på hovrättens linje utan fastställde HR:s domslut som innebar att Arend V inte ansågs ha kunnat handlat annorlunda med bolagets bästa för ögonen.⁸⁹

Att part helt eller delvis blir fri från ett oskäligt avtalsvillkor är inte det enda viktiga med 36 § avtalslagen, utan viktigt är också att bestämmelsen i sig aktiverar rättsföljder. Det kan handla om återgång av redan fullgjorda prestationer, ersättning för desamma eller innehållande av prestation.⁹⁰ Parterna ska som bekant vara lika i avtalsförhållandet och dess prestationer, därför tas en sådan utgångspunkt vid jämkning eller ogiltigförklarande av avtalsvillkor eller avtal i dess helhet.⁹¹

3.4 Avtalsbrott

Avtalslagen innehåller inga bestämmelser om rättsföljder vid ogiltighet och andra avtalsbrott utan endast regler om när ogiltighet föreligger. Rättsföljderna är inte som de allmänna jämnings- och ogiltighetsgrunderna, ett uttryck för hur långt avtalets rättsverkan sträcker sig, utan de reglerar vilka följder ett avtalsbrott för med sig. Helt enkelt rör det sig om att part, trots avtalet och dess bindande verkan, bryter mot detsamma och vilka följder ett sådant avtalsbrott får. På grund av avsaknad av lex specialis, såsom till exempel köplagen för avtal om köp, så förblir detta område oreglerat i den mån analogier inte kan ske från andra lagar. Någon vidare diskussion kring rättsföljder vid avtalsbrott från aktieägaravtal kommer därför inte att föras här.

⁸⁹ NJA 1972 s. 29.

⁹⁰ Ramberg/Ramberg (2010), s. 79.

⁹¹ A.a., s. 39 f.

4 Jämförelse

4.1 Allmänt om rättshandlingarna

Bolagsordningen utgör aktiebolagets viktigaste rättshandling medan aktieägaravtalet ofta fungerar som ett kompletterande avtal. Rättshandlingarna har skiljts åt i framställningen eftersom de tillhör olika rättsområden och eftersom separationsprinciperna ger uttryck för att det inte finns någon samverkan mellan rättsområdena. Det finns dock en del undantag från separationsprinciperna som kan peka på att en del sådana samband finns. I detta och de följande avsnitten är därför rättshandlingarnas eventuella likheter och olikheter område för utredning.

Upprättandet av bolagsordningen och aktieägaravtalet skiljer sig åt. Bolagsordningen (måste) upprättas i samband med bolagets bildande medan aktieägaravtalet kan upprättas när som helst. Aktieägaravtalet måste inte, såsom bolagsordningen, innehålla en del obligatoriska bestämmelser. Vid en jämförelse av rättshandlingarnas upprättande förs diskussionen ofta över till vilket av dokumenten som är ”lättast” att upprätta, snarare än en jämförelse av bestämmelserna. I en sådan jämförelse gäller det att skilja ut vad som är att anse som lätt. Det har exempelvis ansetts lättare att föra in villkor i aktieägaravtal gentemot att föra in dem i bolagsordningen.⁹² Ur ett juridisk perspektiv behöver det dock inte vara så. Bolagsordningen kan nämligen ändras med majoritetsbeslut,⁹³ medan aktieägaravtalet vanligtvis förutsätter enighet mellan parterna för att kunna ändras.⁹⁴ För att avgöra om det kan anses lättare att ändra i eller upprätta ett aktieägaravtal istället för göra detsamma med en bolagsordning, måste hänsyn tas till hur ägarförhållandena ser ut i bolaget. Ett aktiebolag med många aktieägare och aktier kan möjligtvis uppleva viss svårighet med ändring av bolagsordningen. Ett bolag med mer koncentrerat ägande med få (eller flera) aktier har möjligtvis lättare att nå ut till och kommunicera med alla aktieägare för att driva igenom olika beslut om ändring av bolagsordningen. Ett aktieägaravtal kan föredras på olika sätt i båda situationerna. Vid ett stort antal aktieägare används avtalet (ofta är inte alla aktieägare del i det), för att det är svårt att kommunicera med alla aktieägare. I ett bolag med få aktieägare används avtalet istället för bolagsordningen eftersom det anses lättare att upprätta och ändra i, gentemot en

⁹²Bergström/Samuelsson (2012), s. 179 f.

⁹³ Se mer angående bolagsordningens beslutsföret i 2.1.3.

⁹⁴ Stattin/Svernlöv (2008), s. 22.

bolagsordning. Bedömningen av vilken rättshandling som är lättast att upprätta måste mot bakgrund av detta utgå ifrån parternas individuella preferenser.

Bolagsordningen karakteriseras sin konstitutionella ställning medan aktieägaravtalet har en betydligt svagare ställning, även om alla aktieägare är del i det. Till stor del beror bolagsordningens konstitutionella ställning på att registrering hos Bolagsverket måste ske och att den därmed blir offentlig, medan aktieägaravtalen inte underkastas en sådan granskning även om de ger uttryck för rent aktiebolagsrättsliga bestämmelser. Det är föga förvånande att det också är denna egenskap som gör att bolagsordningsbestämmelser ofta väljs bort till fördel för avtal. Aktieägaravtalen underkastas nämligen ofta sekretess⁹⁵ och avtalsparterna behöver på det sättet inte offentligt ge uttryck för sina preferenser, varken genom registrering eller annat kungörande. Upprättande av aktieägaravtalet och skydd för aktieägarnas preferenser utanför bolaget hänger ofta ihop och aktieägarna ser avtalet som ett sätt att skydda sina preferenser.⁹⁶ En sekretessklausul fungerar kanske i ett sådant fall inte endast som en försiktighetsåtgärd utan utgör en viktig del av avtalet och är i det närmaste en nödvändighet för detsamma. Klausulen kan också ensam utgöra grunden till val av rättshandling; aktieägaravtal istället för bolagsordning.

Rättshandlingarnas innehåll skiljer sig, i det stora hela, inte åt särskilt mycket. Bolagsordningen innehåller möjligtvis mer grundläggande bestämmelser kring aktiebolaget, men båda innehåller aktiebolagsrättsligt relaterade bestämmelser. I doktrin framkommer rättshandlingarnas nära relation genom att framställningen av bolagsordningen och aktieägaravtalet sker i nära samklang med varandra. Där framförs det att bolagsordningen snarare utmärks av den konstitutionella ställning som framhölls ovan, än av sitt innehåll. En fördel som förts fram med aktieägaravtalet är därför att bolagsordningen hålls ren från bestämmelser som endast är ämnade att reglera förhållanden under en kortare tid eller karakteriseras av att de endast rör ett fåtal aktieägare.⁹⁷ Det är dock inte olagligt att reglera sådana förhållanden i bolagsordningen, aktieägarna anser det endast olämpligt eftersom bolagsordningen i övrigt karakteriseras av bestämmelser som reglerar förhållanden i bolaget som står fast under hela, eller i vart fall stora delar av bolagets verksamhetstid.

⁹⁵ Arvidsson (2010), s. 105 samt Lehrberg (2015) s. 101.

⁹⁶ Arvidsson a.a., s. 93.

⁹⁷ Sandström (2012), s. 82.

4.2 Rättsverkningar

Den aktiebolagsrättsliga liksom den avtalsrättsliga separationsprincipen utgör en stor del i att avgränsa och ge uttryck för aktieägaravtalets och bolagsordningens rättsverkningar. Likheten rättshandlingarna emellan ligger på grund av dessa principer främst i att de tillhör rättsområden som är oberoende av varandra. Eftersom de tillhör olika rättsområden stannar dock många likheter där, men bolagsordningen och aktieägaravtalets rättsverkningar ska här jämföras närmare för att utreda om och i så fall vilka likheter som finns mellan rättshandlingarna och deras rättsverkningar.

Båda rättshandlingarna är bindande för parterna men i olika hänseenden. Bolagsordningen är bindande för alla aktieägare och ledningen i bolaget medan aktieägaravtalet kan binda samma parter, men det måste i sådant fall anges i avtalet. Aktieägaravtalet binder nämligen endast de parter som uttryckligen utgör en del av det. Så länge det inte är avtalat binder därför aktieägaravtalet inte bolaget.⁹⁸ Bolagsordningen anses därför få en fördel eftersom bestämmelser i den kan göras gällande gentemot bolaget. Att aktieägaravtalens bestämmelser inte kan göras gällande gentemot bolaget framkom bland annat i NJA 2011 s. 429.⁹⁹ Det har resulterat i att bolagsordningen, i aktiebolagsrättsligt hänseende, anses ha längre gående rättsverkningar än aktieägaravtalen.¹⁰⁰ Observera dock att detta inte innebär att avtalsbestämmelserna inte är giltiga mellan avtalsparterna. Vad som gäller mellan parterna ur avtalsrättsligsynpunkt framkommer dock inte i rättsfallet (eller i övrigt) som nämndes strax ovan. Domstolarna för inte fram någonting angående sanktioner på grund av avtalsbrott. Det beror på att ingen yrkat om någon rättsföljd vad gäller avtalsbrott, men eftersom avtalet som huvudregel fortfarande är giltigt mellan parterna medför ett avtalsbrott sanktioner för avtalsbrytande part, vilka är oklart och får bedömas från fall till fall.

Aktieägaravtalets rättsverkningar har bidragit till den skepsis som finns i att se bolagsordningen som ett avtal och därmed likna den vid aktieägaravtalen. De flesta diskussionerna kring ämnet bolagsordning och avtal består i att undersöka vilka möjligheter det finns att likna bolagsordningen vid ett avtal. Diskussionen vänds inte lika ofta åt andra hållet, för att se vilka likheter aktieägaravtalet har med bolagsordningen. Något som, i min mening, beror på att det anses lättare att ”sänka” bolagsordningen till att likna den vid ett

⁹⁸ Lehrberg (2015), s. 96.

⁹⁹ Sandström (2012), s. 85.

¹⁰⁰ Lehrberg (2015), s. 31 f.

avtal, genom att dra paralleller dem emellan, än vad det är att ”höja” aktieägaravtalet till att liknas vid en bolagsordning. Förmodligen beror detta på bolagsordningens starkare rättsverkningar och att bolagsordningen har en ställning som aktieägaravtalet aldrig genom avtalsbestämmelser kan avtala sig till eftersom den härrör från aktiebolagslagens bestämmelser.

Både bolagsordningen och aktieägaravtalet kan reglera obligationsrättsliga rättigheter för tredje part. Obligationsrättsliga skyldigheter kan inte tas in på grund av att det blir uppenbart orimligt för tredje part att bli förpliktigad genom andras avtalade villkor. Utmärkande för bolagsordningen är dess lätthet att ansluta tredje part till rättshandlingen. Vanligtvis sker det genom en aktieteckning och bolagsordningen i sig behöver inte skrivas på eller ändras. Tecknaren accepterar bolagsordningens bestämmelser redan genom aktieteckningen. Avtal som däremot tillför eller byter avtalspart är av större behov av förändring och ofta måste även avtalet i sig och vem som äger rätt eller skyldighet att prestera ändras.

Det är oklart vilken verkan aktieägaravtalet kan få för tredje part utöver reglerade obligationsrättsliga rättigheter, vilket till stora delar beror på att avtalstypen inte finns reglerad i lag. De generella slutsatser som drogs i 3.3.2 utgår från avtalsrätten generellt. Eftersom det aldrig blivit testat i domstol vilken verkan aktieägaravtalet kan få för tredje part, kan det därför endast föras fram att skenavtal förmodligen kan göras gällande av tredje part och att aktieägaravtal kan upprättas som ett tredjemansavtal. Bolagsordningen kan inte binda tredje part på samma sätt och utöver föreskrifter om obligationsrättsliga rättigheter, är bolagsordningen endast giltig för de parter som binds av densamma.

4.3 Minoritetsskydd och 36 § avtalslagen

Skydd för svagare part finns för alla parter både i bolagsordningen och aktieägaravtalet, för att part trots underlägsen ställning ska våga ingå i rättshandlings- förhållandet. Utmärkande för aktiebolagsrätten är minoritetsskyddsreglerna. Eftersom minoritetsskyddsreglerna till stora delar utövas på bolagsstämman bidrar det till att skydden påverkar bolagsordningens utformning och innehåll. På det sättet blir minoritetsskydden karakteristiska, inte bara för aktiebolagsrätten utan också specifikt för bolagsordningen. Framträdande blir de också i en jämförelse med aktieägaravtalen, dessa skyddsregler är nämligen inte tillämpliga på aktieägaravtal, något som kommer till uttryck genom den avtalsrättsliga separationsprincipen.

Minoritetsskyddsreglerna används därför ofta som grund för att villkor ska regleras i bolagsordning istället för i aktieägaravtal¹⁰¹ och ur minoritetssynpunkt förespråkas nästan aldrig aktieägaravtal för reglering av förhållanden i aktiebolaget eller mellan aktieägarna.

I ett aktieägaravtal är dock inte part i underlägsen ställning utan skydd, även om minoritetsskyddsreglerna i aktiebolagslagen inte kan tillämpas. 36 § avtalslagen är nämligen tillämplig både på aktieägaravtal och bolagsordning trots tanken kring separationsprinciperna.¹⁰² 36 § har dock aldrig tillämpats på en bolagsordning eller ett aktieägaravtal och möjligtvis ligger detta i linje med en i övrigt restriktiv tillämpning av generalklausulen.¹⁰³ 36 § kan tillämpas på oskäliga avtalsvillkor och avtal i dess helhet. Frågan kring vad som är oskäligt och inte i bolagsordningar och aktieägaravtal är dock inte besvarad. En bedömning får därför utgå vad som är vanligt förekommande i rättshandlingen, vad som står i lag samt vilken ställning part har i förhållande till motpart. Många gånger när en tillämpning av 36 § hade varit möjlig på en bolagsordning, faller oskäligheten istället under någon av minoritetsskyddsreglerna eller andra grunder aktiebolagslagen, som gör villkoret ogiltigt. I aktieägaravtalsrättsliga sammanhang spelar dock 36 § en större roll som skydd för svagare part eftersom minoritetsskyddsreglerna inte är tillämpliga. Paralleller dras bland annat till att 36 § idag hade kunnat tillämpas på en klausul rörande aktiernas rösträtt såsom den som återfinns i NJA 1972 s. 29.¹⁰⁴ Frågan är om denna tillämpning hänger samman med att en uppdelning av aktierna, såsom den i rättsfallet, är olaglig enligt aktiebolagslagen och inte kan föreskrivas i bolagsordningen. När NJA 1972 s. 29 diskuteras mot bakgrund av generalklausulen uttalas inget om en sådan grund. Helt orimligt är det kanske inte att resonera som så att en sådan klausul kan jämkas mot bakgrund av att den är olaglig enligt aktiebolagslagen och därigenom anses oskälig. Grunden kan återfinnas i att vad som är oskäligt brukar ta sin utgångspunkt i vad som är ”normalt” i ett sådant förhållande, vilket uppdelningen av aktien högst troligt inte kan anses vara för aktieägare och utomstående. Att det rör sig om två olika rättshandlingar måste också beaktas och möjligtvis blir paralleller till vad som anses normalt, svårare att dra med beaktande av det.

¹⁰¹ Sandström (2012), s. 201.

¹⁰² Se exempelvis Arvidsson (2010), s. 264.

¹⁰³ Lehrberg (2015), s. 119.

¹⁰⁴ A.a., s. 174 ff.

5 Analys

5.1 Rättsområdena och rättshandlingarna

Aktiebolagsrätten och avtalsrätten utgör självständiga rättsområden. Självständigheten som sådan skapar dock inte automatiskt ett fullständigt oberoende, där rättsområdena är helt utom påverkan från varandra. När rättsområdenas självständighet uttrycks genom exempelvis separationsprinciperna avses nämligen att ett rättsområde inte anses sätta gränser eller på annat sätt påverka en rättslig bedömning inom det andra rättsområdet, men därmed inte sagt att områdena i övrigt inte påverkar varandras normer och grunder. Rättskällorna ger uttryck för precis detta men det behöver förtydligas för att lyfta fram att det inte alls är så att aktiebolagsrätten och avtalsrätten är två rättsområden helt utom påverkan från varandra.

Den aktiebolagsrättsliga, liksom den avtalsrättsliga separationsprincipen ger uttryck för bolagsordningens respektive aktieägaravtalets rättsverkan inom rättsområdena genom att de begränsar rättshandlingarnas omfattning. Framställningen i doktrin är mycket centrerad till att behandla bolagsordningen grundligt och går sedan över till en diskussion kring bolagsordningen som ett avtal och avtalsanalogier till densamma, för att därefter behandla aktieägaravtalens roll i aktiebolagsrättsliga sammanhang.

I doktrin liknas bolagsordningen vid ett avtal av bland annat Sandström och Lehrberg. Övriga författare är oeniga med en sådan syn och menar att avtalsanalogier är möjliga men att bolagsordningen i sig inte utgör ett avtal. Skillnaden blir stor, bland annat för bolagsordningens rättsverkningar, beroende på vilket eller vilka rättsområden den faller under. Hur rättsläget ser ut i doktrin kan betraktas som oklart och avsaknaden av vägledning i andra rättskällor gör att resultatet får beaktas utifrån de resonemang och den argumentering som utgör grund för ställningstagandena. Sandström och Lehrberg menar att bolagsordningen liknar vilket annat avtal som helst i hur det binder avtalsparterna till varandra. Generellt sett är avtalssynen mer accepterad i ett tidigt stadiet av bolagets bildande. Det beror på att den tidigare successivbildningen av aktiebolag gjorde att stiftarna uppträdde som parter i ett avtal innan bolaget bildats, en sådan simultanbildning som finns för upprättande av aktiebolag idag borde dock ta bort stora delar av grunderna för att bolagsordningen utgör del i ett avtal, eftersom stiftarna aldrig uppträder som avtalsparter. Argumenten emot avtalssynen är dock fler och har främst grund i att aktiebolagsrättsliga bedömningar genom den

aktiebolagsrättsliga separationsprincipen inte är föremål för påverkan av avtalsrätten, en princip som skulle vara ytterst motstridig om bolagsordningen utgjorde ett avtal eftersom avtalsrätten skulle vara direkt tillämplig. Motståndet till avtalssynen kommer helt enkelt från för få likheter mellan rättshandlingarna och att en sådan tillämpning skulle kasta om hela synen på rättsområdenas självständighet.

Omvänt har också aktieägaravtal liknats vid en bolagsordning. Diskussionen övergår då från likheter sett till avtalsparter och ställning och fokus ligger istället på att jämföra rättshandlingarnas innehåll. Aktieägaravtalet innehåller ofta bestämmelser som likväl skulle kunna regleras i en bolagsordning, men som av en eller annan anledning inte förs in där. Aktieägaravtalet reglerar på det sättet många viktiga förhållanden aktieägarna emellan. Trots det tar de flesta i doktrin avstånd från att likna aktieägaravtalet vid en bolagsordning. NJA 2011 s. 429 har spelat en central roll i det genom att i domskälen ge uttryck för den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen och på så sätt slå fast att aktieägaravtal generellt saknar verkan mot bolaget. Likheterna mellan de båda rättshandlingarna stannar då vid innehållet och en generell liknelse med bolagsordningen blir knapphändig. NJA 2011 s. 429 ger egentligen uttryck för precis det som NJA 1972 s. 29 gör, men troligen har rättsfallets betydelse blivit eftersom det ger uttryck för en separationsprincip som inte finns reglerad i lag och som endast angavs *tyst* i NJA 1972 s. 29. Främst reglerar aktieägaravtalen beslutsfattandet inom bolaget och överlåtelse av aktier och inte många av de obligatoriska bestämmelser som ska finnas i en bolagsordning. Det är också vanligt att aktieägaravtalen reglerar olika överlåtelsebegränsningar. Aktieägaravtalen är dock även i det fallet begränsade och saknar verkan mot bolaget. Hur aktiebolagsrättsliga bestämmelserna än anses så har det således ingen betydelse för aktieägaravtalens rättsverkan, de faller under avtalslagen och enligt den avtalsrättsliga separationsprincipen saknar de avtalsrättsliga bedömningarna påverkan av aktiebolagsrättsliga grunder.

Det har diskuterats huruvida aktieägaravtalet utgör ett enkelt bolag. I doktrin diskuteras en sådan definition inte så mycket även om det viktiga inte är hur aktieägaravtalet definieras utan snarare vad en sådan definition för med sig. Aktieägaravtalets rättsverkan utökas nämligen om lag om handelsbolag och enkla bolag också är tillämplig på avtalet. Lagen är inte utformad såsom aktiebolagslagen, att bolaget måste gå under en viss benämning och ha en viss ställning för att anses föreligga rent juridiskt, utan ett enkelt bolag föreligger om rekvisiten för det är uppfyllda. En diskussion kring en utvidgad syn på aktieägaravtalet, till ett enkelt bolag, är

intressant eftersom möjligheterna för avtalen att få aktiebolagsrättslig verkan stängs genom den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. I doktrin utvidgas inte diskussionen och den stannar vid en ytlig framställning kring huruvida en sådan tillämpning är möjlig. I min mening är det möjligt att efter *individuell* bedömning kalla ett aktieägaravtal för ett enkelt bolag.

Många frågor kring aktieägaravtal finns varken reglerade eller diskuterade i lag, förarbeten eller praxis. Resultaten blir därför till viss del osäkra eftersom resonemangen kring aktieägaravtalen och deras problematik spretar åt många olika håll. Avsaknaden av en del rättskällor bidrar nämligen till en viss osäkerhet och öppnar på det sättet också upp för ifrågasättande, diskussion och skilda resultat och slutsatser kring aktieägaravtalen.

5.2 Bolagsordningens och aktieägaravtalets påverkan på varandra

Det finns en hel del svårigheter och problematik kring att likna bolagsordningen vid ett avtal och aktieägaravtalet vid en bolagsordning. Frågan övergår därför, till viss del, till hur dessa rättshandlingar påverkar varandra, snarare än hur de är lika och olika.

Aktieägaravtal saknar rättsverkan gentemot bolagsordningen och övriga aktiebolagsrättsliga förhållanden. En sådan avsaknad av rättsverkan innebär inte att bolagsordningen är utom all påverkan från aktieägaravtalen. Bestämmelserna i aktieägaravtalet är nämligen avtalsrättsligt bindande för avtalsparterna. Avtalsbestämmelser om röstning på bolagsstämma och dylikt påverkar bolagsstämmobesluten i hur det fullföljs, även om avtalet rent juridiskt saknar (rätts-) verkan mot bolaget.

Aktieägaravtalets rättsverkan och påverkan på andra rättshandlingar i allmänhet, är inte föremål för diskussion i den rättsvetenskapliga litteraturen i någon större utsträckning. Den avtalsrättsliga separationsprincipen spelar störst roll i att avgränsa avtalets rättsverkan, men i övrigt är framställningen kring området knapp. Den knappa framställningen orsakas bland annat av avsaknaden av lag, förarbeten och praxis. Avsaknaden beror nämligen inte på att avtalsformen är en ny företeelse, aktieägaravtalet har funnits länge. Det essentiella att bära med sig är att aktieägaravtalet saknar *rättsverkan* mot bolaget, men att det inte innebär att avtalet inte *påverkar* bolaget.

Bolagsordningen påverkar inte aktieägaravtalet i någon anmärkningsvärd utsträckning. Bolagsordningsbestämmelser saknar verkan för avtalsrätten och aktieägaravtalen. Bolagsordningen kan därför inte påverka aktieägaravtalet, dess innehåll eller genomförande. Avtalsfriheten bidrar också till bolagsordningens oförmåga att inskränka friheten för avtalsparterna att avtala om valfri sak i aktieägaravtalet.

5.3 Skyddsregler

Minoritetsskyddsreglerna i aktiebolagslagen och 36 § avtalslagen utgör tillsammans skydd för svagare parter i bolagsordningar och aktieägaravtal. Bolagsordningen omfattas av samtliga skyddsregler medan part i aktieägaravtal endast har generalklausulen som skydd. Generalklausulen har tillämpats restriktivt inom svensk rätt och har faktiskt aldrig tillämpats på ett aktieägaravtal. Frågan är då vilket skydd som egentligen finns och hur oskälighetsbedömningen görs och vad den påverkas av. Kan minoritetsskyddsreglerna i aktiebolagslagen påverka vad som anses oskäligt? Enligt den avtalsrättsliga separationsprincipen är svaret nekande. Tolkningen av vad som anses oskäligt utgår, som redan har nämnts, bland annat ifrån vad som anses normalt. Aktiebolagsrättsliga principer skulle trots det inte tas med i bedömningen, även om aktieägaravtalet överlag har många kopplingar till aktiebolagsrätten, inte minst vad gäller dess likheter med bolagsordningsbestämmelser. Den avtalsrättsliga separationsprincipen ger uttryck för något mycket viktigt. Den skiljer mellan avtal och övriga aktiebolagsrättsliga handlingar trots likheterna som finns dem emellan. Vad som är ”normalt” för en bolagsordning anses därför inte vara ”normalt” för ett aktieägaravtal. Ett beaktande av minoritetsskyddsreglerna vid en oskälighetsbedömning hade också inskränkt den avtalsfrihet som finns för avtalsparterna, något som än en gång tar fram det essentiella i den avtalsrättsliga separationsprincipen.

En utvidgning av minoritetsskyddsreglerna, till att gälla även för aktieägaravtalen hade riskerat att helt sätta separationsprinciperna, tillsammans med andra viktiga principer och normer inom aktiebolagsrätten och avtalsrätten ur spel. Omvänt hade en avsaknad av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen kunnat sätta minoritetsskyddsreglerna ur spel i aktiebolagsrättsliga sammanhang, exempelvis vid bolagsstämma.

5.4 Lagstiftning – finns det en lucka i lagen?

Aktieägaravtalen saknar lex specialis och avtalslagen tillämpas därför på avtalen. I prop. 2004/05:85 ifrågasatte lagrådet om ett uttryck för den avtalsrättsliga och den aktiebolagsrättsliga separationsprinciperna borde finnas med i aktiebolagslagen. Förslaget avslogs direkt, bland annat mot bakgrund av grunden i den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen, att avtalsrätten och avtalen inte hör hemma i aktiebolagsrättsliga frågor. Uttrycket för avsaknad av lagstiftning angående aktieägaravtalen och ett införande av en lag som reglerar aktieägaravtalsförhållanden, finns inte på samma sätt i övriga rättskällor. Aktieägaravtalen, främst vad gäller deras rättsverkan, har dock varit föremål för problematik och behov av stöd från domstolsväsendet. Behov av reglering finns, inte minst med beaktande av att aktiebolag som bolagsform blir allt vanligare.¹⁰⁵ Det är viktigt att en lagreglering inte syftar till att ”stänga in” avtalsparterna (aktieägarna) utan snarare reglera deras inbördes rättsförhållanden, förhållandet till tredje man och framförallt hur avtalsformen förhåller sig till aktiebolagsrätten. En sådan lag tar lång tid att utforma och därför är det av stor betydelse att det prövats i domstol vad som gäller för aktieägaravtalens rättsverkan gentemot aktiebolag, nämligen den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen och dess grunder.

¹⁰⁵ Bolagsverket (2008).

6 Sammanfattning och slutsatser

Bolagsordningen och aktieägaravtalet är två olika rättshandlingar som faller under två olika rättsområden. På grund av sina olikheter har de olika rättsverkan. Att bolagsordningen har rättsverkan för bolaget, medan aktieägaravtalet inte har det, är den största och mest betydelsefulla slutsatsen som kan föras fram angående rättshandlingarnas rättsverkan. Till stora delar har rättsverkningarna kunnat diskuteras utifrån den aktiebolagsrättsliga och den avtalsrättsliga separationsprincipen eftersom principerna ger uttryck för viktiga skiljelinjer mellan rättsområdena aktiebolagsrätt och avtalsrätt. Det är dessa skiljelinjer som därefter ger uttryck för bolagsordningens och aktieägaravtalets rättsverkningar. Medan det står klart att bolagsordningen binder bolaget; aktieägarna och ledningen, blir avtalsparterna de enda som binds av aktieägaravtalet. Rent aktiebolagsrättsligt innebär det att aktieägaravtalen aldrig kan få verkan gentemot bolaget. Ur en avtalsrättslig synpunkt är fallet annorlunda. Aktieägaravtalen binder parterna som är del i det och utgör bolaget en del av avtalet är de bundna liksom vilken annan avtalspart som helst. Avtalen kan också binda tredje part, något bolagsordningen har betydligt svårare att göra. Bolagsordningen ligger istället i framkant vad gäller att ansluta tredje part till rättshandlingen. Bolagsordningen behöver inte ändras när en ny part tillkommer, det behöver ett aktieägaravtal. De olika egenskaperna som formats av bolagsordningens och aktieägaravtalets rättsverkningar skapar ramar för när den ena rättshandlingen föredras framför den andra, eller tvärt om. Parternas preferenser blir sedan avgörande för om reglering kommer att ske i bolagsordningen eller i ett aktieägaravtal. Avvägningen som sker grundar sig inte på vilken rättshandling som är lättast att upprätta, utan i vilken bestämmelserna är lättast att reglera. Bolagsordningen föredras exempelvis när bestämmelser är i stort behov av att kunna göras gällande gentemot bolaget medan aktieägaravtalen ofta föredras på grund av deras mera undanskymda roll, många gånger skapad genom sekretessklausuler. Aktieägaravtalen reglerar också oftast mer kortvariga bestämmelser än de som istället tas in i bolagsordningen. Slutsatsen som ligger till grund för ett sådant val är nästan alltid att det anses både lättare och mer passande att reglera bestämmelser som inte sträcker sig över en så lång tid i ett aktieägaravtal istället för en bolagsordning. Det är svårt att dra någon generell slutsats kring huruvida det faktiskt är lättare att reglera vissa bestämmelser i ett aktieägaravtal, bland annat mot bakgrund av att förslag till ändring av bolagsordning kräver lägre majoritet för beslut gentemot vad ett beslut av parter i ett aktieägaravtal kräver. En sådan slutsats är egentligen inte nödvändig heller, det viktiga är istället att parterna väljer formen för reglering utifrån vilka preferenser de har och att de är

medvetna om vilken rättshandling som passar bäst in på sådana preferenser. Bolagsordningens och aktieägaravtalets rättsverkningar innebär därför att parterna måste ta hänsyn till ett antal faktorer innan de bestämmer sig för vilken rättshandling som passar bäst för det de vill reglera.

Part som är bunden av en bolagsordningen eller ett aktieägaravtal och handlar i strid med det får vara beredd på att en sådan överträdelse kan medföra sanktioner. Brist på utredning, främst vad gäller aktieägaravtal, i rättskällor gör rättsläget oklart och området hade dragit stor nytta av ytterligare forskning. Generellt sett är det, vilket även återspeglas i NJA 1972 s. 29 och NJA 2011 s. 429, problemet kring huruvida aktieägaravtal kan göras gällande gentemot bolaget som blir föremål för diskussion. Följden blir att inget fokus läggs vid de sanktioner som till exempel kan aktualiseras vid ett avtalsbrott. Avsaknaden av *lex specialis* blir i ett sådant fall påtaglig. Bolagsordningens sanktionssystem är tydligare genom aktiebolagslagens reglering av skadestånd för bolagets ledning och aktieägarare vid skada på bolaget. Aktieägaravtalens mer knapphändiga reglering borde inte medföra att det är svårare att aktivera påföljder än vad det är att göra detsamma för bolagsordningen, men en avsaknad av tydliga lagreglerade påföljder gör oundvikligen utfallet mer oförutsägbart och osäkert.

Trots många likheter mellan bolagsordningen och aktieägaravtal så finns det *för* många och betydelsefulla olikheter för att rättshandlingarna ska kunna jämföras. Främst är det rättshandlingarnas rättsverkningar som gör det svårt att likställa dem, att de faller under två olika rättsområden som innebär olika rättsverkan gör helt enkelt skillnaderna för stora. Olikheterna innebär att rättshandlingarna aldrig kan få lagstadgad påverkan på varandra genom hänsyn till annan rättshandling. Rättshandlingarnas förhållande till och påverkan på varandra är därigenom begränsat till influenser som är svåra att förutse och upptäcka, eftersom de blir en del av den dagliga verksamheten i ett aktiebolag.

Abstract

Articles of association and shareholders' agreements create many legal issues both individually and together. Many of the problems revolve around the legal effects of the acts; what the effects entail for the shareholders, the company and other contractors. These questions have been examined in this text and special regards have been given to how protection for weaker parts form and affect the legal effects of the articles of association and shareholders' agreements.

Large parts of the examination reconnect with the company law and the contract law separation principle. The separation principles are the starting points in understanding the acts legal effects through their expression of the limits of the legal areas. The articles of association are not influenced by any contracts due to the company law separation principle, while the legal bases of the company law do not affect the shareholders' agreements due to the contract law separation principle. Apart from a comparison of the company law and the contract law, the text therefore separate the two areas. The comparison aim to actualize issues, which can occur when choosing act and when the acts validity towards the company are questioned. The minority protection rules and the contract law's 36 § application on articles of association and the 36 § application on shareholder's agreement, are areas that profit from a comparison, to bring forward any pros and cons with the acts.

Källförteckning

Offentligt tryck

SOU 1974:83. Generalklausulen i förmögenhetsrätten. Betänkande av Generalklausulsutredningen.

SOU 1995:44 Aktiebolagets organisation.

Prop. 1975/76:81. Om ändring i lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 36 §.

Prop. 2004/05:85. Ny aktiebolagslag.

Rättsfall

NJA 1942 s. 627.

NJA 1972 s. 29.

NJA 2011 s. 429.

Litteratur

Arvidsson, Niklas. *Aktieägaravtal, särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*. Stockholm: Thomson Reuters Professional AB, 2010. [cit. Arvidsson (2010)].

Arvidsson. *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*. I *Ny Juridik* 4:10 s. 42 (2010). [cit. Arvidsson (4:10)].

Arvidsson. *Kommentarer med anledning av ett arbete om aktieägaravtal*. I *Ny Juridik* 4:11 s. 7 (2011). [cit. Arvidsson (4:11)].

Bergström, Claes/ Samuelsson, Per. *Aktiebolagets grundproblem*. 4 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2012. [cit. Bergström/Sandström (2012)].

Hellner, Jan. Aktiebolagsrätt och avtalsrätt. I Gorton, Lars/Herre, Johnny/Nerep, Erik/Nordell, Per Jonas/Rosén, Jan (red.) *Festskrift till Gunnar Karnell*, s. 257-277. Stockholm: Jure AB, 1999. [cit. Hellner festskrift till Karnell (1999)].

Jareborg, Nils. *Rättsdogmatik som vetenskap*. I Svensk juristtidning s. 1-10, 2004. [cit. Jareborg (2004)].

Kleineman, Jan. Rättsdogmatisk metod. I Korling, Fredrik/Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk Metodlära*, s. 21-45. Lund: Studentlitteratur AB, 2013. [cit. Kleineman (2013)].

Korling, Fredrik/Zamboni, Mauro. Introduktion. I Korling, Fredrik/Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk Metodlära*, s. 17-20. Lund: Studentlitteratur AB, 2013. [cit. Korling/Zamboni (2013)].

Kulin-Olsson, Karin. *Juridikens fundament med grundläggande juridisk metodlära*. 6 uppl. Stockholm: Jure förlag AB, 2011. [cit. Kulin-Olsson (2011)].

Lehrberg, Bert. *Aktieägaravtal och bolagsordning*. Uppsala: Iusté AB, 2015. [cit. Lehrberg (2015)].

Nerep, Erik. *Amendelse: Arvidsson, Niklas: Aktieägar-avtal. Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*. I NTS (Nordisk Tidsskrift for Selskabsret) 2011:1 s. 103. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets forlag. [cit. Nerep (2011)].

Ramberg, Christina. *Aktieägaravtal i praktiken*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2011. [cit. Ramberg (2011)].

Ramberg, Jan/ Ramberg, Christina. *Allmän avtalsrätt*. 8uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2010. [cit. Ramberg/Ramberg (2010)].

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 2 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2007. [cit. Sandgren (2007)].

Sandström, Torsten. *Svensk aktiebolagsrätt*. 4 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2012. [cit. Sandström (2012)].

Skog, Rolf. *Rodhes aktiebolagsrätt*. 24 uppl. Stockholm. Nordstedts Juridik AB, 2014. [cit. Skog/Rodhe (2014)].

Stattin, Daniel/Svernlöv, Carl. *Introduktion till aktieägaravtal*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2008. [cit. Stattin/Svernlöv (2008)].

Svernlöv, Carl. *Recension*. I Juridisk Tidskrift Nr 3 s. 714, 2011/12. [cit. Svernlöv (2011/12)].

Internetkällor

Bolagsverket. *Bolagsverkets nya statistik över företagande direkt på webben*. <http://www.bolagsverket.se/om/oss/press/meddelanden/2008/statistik-1.7213>. (Hämtad 2015-05-07). [cit. Bolagsverket (2008)].